Biblioteca Municipiului B. P. Hasdeu
SALA DE LECTURĂ

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 14 (362)
Sîmbătă,
5 aprilie 1969
8 pagini — 1 leu

Clasicii și criteriile prejudecății critice

Se poate citi, într-un articol scris de un foarte tînăr critic, o caracterizare severă și nedreaptă a cronicarului literar. Nu este în intenția noastră să polemizăm cu opinia în discuție, cu atît mai mult cu cît ea conține o parte de adevăr. Dar găsim în această exagerare prilejul de a ne pune, la rîndul nostru, întrebarea dacă unui cronicar îi este interzis să fie (ori să devină) un mare critic. Poate că, formulată în termenii aceștia, pe care i-am împrumutat preopinentului nostru, întrebarea nici nu este justă. Cînd un Călinescu a scris cronică literară, la început, și chiar după ce **Viața lui Eminescu** l-a consacrat, orice argument devine inutil. Dar e vorba aici, în fond, de altceva : cronicarul literar aplică literaturii curente alte criterii decît criticul care are în vedere pe marii scriitori ai trecutului. Nimeni nu poate tăgădui realitatea faptului: scriem altfel despre Eminescu decît despre un autor contemporan. Pînă la un punct, deosebirea se explică prin factori psihologici. Eminescu este un mit, în vreme ce existența autorului contemporan abia trebuie dovedită ; Eminescu ne împinge la eroare prin exces de respect, autorul contemporan, prin exces de prudență. Noi știm ce repede ne va blama lumea dacă vom știrbi cît de puțin prestigiul unui mare „clasic" ; știm în același timp că lumea nu se încrede cu una cu două în transformarea în mari scriitori a unor autori de care n-a apucat să audă bine. Dar oare criteriile noastre de a judeca literatura curentă sînt principial ireconciliabile cu acelea pe care le aplicăm „clasicilor" ?

Desigur, nu. Scrisul săptămînal devine, ce-i drept, servitute, cînd nu ne putem desface din hățișul de opere, cînd nu avem perspectiva istorică necesară, cînd o carte ne ridică probleme neobișnuite. Erorile cronicarilor sînt explicabile în astfel de condiții de lucru. Un critic francez recunoștea nu demult că se vede, uneori, silit să se ia după reclama de carte spre a putea alege. A ignora o operă bună, semnalînd o alta mediocră este foarte posibil, așadar. Dar „greutățile criticii curente", ca să parafrazăm pe Ibrăileanu, sînt încă și mai profunde. Literatura contemporană este adesea atît de nefixată, de mișcătoare, de haotică, încît misiunea cronicarului este complicată de tot felul de probleme, unele false, altele numai parțial întemeiate. Cronicarul dă judecata lui de valoare în funcție de o anume judecată de situare pe care o datorează „literaturii", adică problemelor actuale la un moment dat. O operă se definește **de la sine**, prin locul pe care-l ocupă la apariție, înainte chiar de a fi definită de critică. Spre a nu părea abstracți, să exemplificăm. Prin ideea de bază, prin problematică, prin specie, prin tipul literar pe care-l ilustrează, o operă intră aproape automat într-o „categorie" și se vede, astfel, judecată obiectiv înainte de a se fi scris o singură recenzie despre ea. Noi avem astăzi o primă idee despre un volum de „proze scurte", mai înainte de a-l citi, fiindcă există, s-a creat, o problemă (falsă ori nu, asta e altceva) a prozei scurte. Sau : e deajuns a ști că o operă critică se subintitulează **monografie** spre a o situa, într-o clasă. În toate aceste cazuri situarea e o **pre-judecată.** Însă prejudecata are o valoare pozitivă, pe lîngă aceea negativă pentru care e respinsă deobicei : ne orientează, este prima noastră busolă.

Cînd e vorba de clasici, prejudecățile sînt **de cu totul altă natură.** „Problemele" actuale și acute pe care calcă la tot pasul cronicarul s-au risipit. Criticul care nu se ocupă direct de prezent se află mai rar în primejdiile în care se află permanent cronicarul : de a absolutiza, de a exagera, de a minimaliza. Aceasta și pentru că, dacă pentru cronicari judecata de valoare e cea dintîi obligație, pentru criticul operelor „consacrate" judecata de valoare nu este totdeauna o obsesie de neînlăturat. Însă nu trebuie să deducem de aici o despărțire irevocabilă între cronicar și critic : teoretic, cronicarul se cade să fie un critic în stare a se orienta în literatura tuturor epocilor, iar criticul un cronicar prompt, cu simțul acut al valorii. Numai timpul de specializare exagerată pe care-l trăim ne face să vedem în critică ori în cronică două metode opuse. E o idee falsă, care reia într-o formă nouă, dictată de specificul literaturii moderne, așa de haotică și de schimbătoare și mai ales așa de copleșitoare în cantitatea de apariții, distinctia dintre critic și istoric literar. Astăzi istoricul literar sau istoriograful se confundă cu cel care face aproape numai operă de informare și de clarificare documentară ; în vreme ce cronicarul tinde să devină un documentarist sui-generis al literaturii prezentului. Criticul adevărat ar fi sinteza lor și totodată complementul ideal al fiecăruia : aducînd istoriografului simțul valorii și cronicarului simțul istoriei.

Noi vom zice că ambiția oricărui critic ce se respectă este să fie un **critic total.** Dacă, în înțelesul ce i se dă uneori, **critica totală** este aproape o utopie, criticul total este totdeauna un simbol util. E vorba de criticul care încearcă să vadă cu aceeași ochi pe clasici ca și pe contemporani, care nu se lasă purtat de valurile prezentului fiindcă și-a construit o ambarcațiune solidă, dar care nu se dă în lături niciodată să înfrunte aceste valuri, știind că liniștea țărmului este o capcană. El este amestecat în prezent și cunoaște trecutul : scrie cu egală emoție despre Cantemir și despre Nichita Stănescu, despre Heliade și despre Marin Preda. Pe scurt, el nu este „specialist" în nici un scriitor.

LUCEAFĂRUL

VELASQUEZ — ESOP

ÎN ACEST NUMĂR

Proză de Fănuș Neagu

Însemnări de atelier

de Gabriela Melinescu și D. Țepeneag

Breviar • Poșta redacției

Însemnări de atelier

Călinescu

O dată cu un martie împovărat de zăpezi, a trecut, aproape neobservată, a patra aniversare a morții lui Călinescu. Nu se poate să nu ne fi adus cu toții aminte; dar cu toții am tăcut. Am citit tableta lui Geo Bogza și am tăcut. I-am redeschis cărțile și am tăcut. Ne-am întors la treburile noastre și am tăcut.

Acum patru ani, moartea lui Călinescu ni se părea absurdă. Totul în alcătuirea intimă a ființei noastre se opunea. Trebuia să fie vorba de altceva, Călinescu nu poate muri! Și era și o primăvară timpurie și înșelătoare care făcea cu neputință simplul gînd al unei astfel de morți. Sufletul nostru nu primea să se lase lovit de o moarte atît de fără sens.

Dar acum? Să fie de vină acest martie înghețat care a încălcat toate legile cerului și ale pămîntului? Să fie de vină tristețea în care ne-a aruncat această iarnă fără sfîrșit și fără speranță? Sînt zguduit de moartea lui Călinescu de parcă s-ar fi întîmplat azi.

Acum patru ani aș fi avut cruzimea să mă mă duc la înmormîntare fiindcă nu **credeam.** Cineva îmi dăduse vestea la telefon. Știam că e bolnav, dar boala e una iar moartea, alta. Am privit pe fereastră. Lumea toată era într-o baie de soare. Ultimele pete de zăpadă se topeau. Din pămînt și din sufletele noastre se ridicau aburii de nădejde. Cum am fi putut concepe moartea lui Călinescu pe un astfel de timp al descătușării tuturor lucrurilor? Astăzi, sînt atît de deprimat de această moarte încît am senzația că nu scriu un articol comemorativ ci necrologul pe care n-am fost în stare să-l scriu acum patru ani.

„Ar fi avut la toamnă șaptezeci de ani", spunea Geo Bogza. Nu mi-l pot închipui decît fără vîrstă. Pentru generația mea, Călinescu a fost un simbol încă din timpul vieții. L-am citit de fiecare dată fără sentimentul unei contemporaneități reale. Am fost la cîteva dintre cursurile lui din ultimii ani : cuvintele veneau din atemporalitatea unde memoria mea rînduise pe Eminescu și pe Maiorescu, pe Creangă și pe Caragiale. Îl priveam cum privisem, cu puțin înainte, pe Sadoveanu: abstras din condiția mea momentană, convins că sînt victima unei iluzii. Și astăzi cînd spun cuiva: „L-am cunoscut pe Călinescu", o spun cu îndoială și nu m-aștept să fiu luat în serios. Tot ce ține de persoana reală a lui Călinescu mi se pare neverosimil și intrat în legendă ; mi-e cu neputință să cred altfel, așa cum n-am crezut, cînd am citit niște amintiri publicate de curînd într-o revistă, că există un om care l-a întîlnit pe Eminescu pe stradă.

Dincolo de amărăciunea mea, înțeleg că a fi comemorat pe Călinescu ar fi fost îngrozitor. Articolele scrise în astfel de ocazii sînt plate și convenționale, iar lui Călinescu i s-ar fi cuvenit o comemorare ca aceea pe care el însuși o cerea pentru C. Nottara, într-un editorial din **Lumea:**

„...comemorarea implică redefinirea, sublimarea existenței istorice prin transcendență. A cunoaște un om sub speța eternului vreasăzică a-l caracteriza. Voiam să aud cum retrăiește azi în unii Nottara, ca o idealizare a realității lui artistice, am auzit însă numai anecdote, unele foarte inteligente, altele utile și pioase, esența însă n-a fost atinsă. De fapt, Nottara n-a trecut o clipă prin aerul sălii".

A-l comemora cu adevărat astăzi pe Călinescu înseamnă, mai întîi, a-i reedita **Istoria literaturii.** Cîtă vreme nu este tipărită această carte unică, prin care sîntem la nivelul oricărei mari culturi din lume, orice altă comemorare ar fi o ipocrizie.

A-l comemora pe Călinescu înseamnă, în al doilea rînd, a-l redescoperi, necontenit, sustrăgîndu-ne tiraniei calendarului, a ignora acea falsă contemporaneitate reală a omului care îndeamnă pe atîția să ne împărtășească din amintirile lor nesemnificative, căutînd, dimpotrivă, contemporaneitatea ideală a artei lui, singura durabilă și esențială.

Nicolae MANOLESCU

CRONICA LITERARĂ

ion lăncrănjan

ECLIPSĂ DE SOARE

Cu proza lui I. Lăncrănjan se pune încă odată problema posibilității literaturii de a se adapta la o tematică pronunțat socială. Orice fapt de viață poate deveni literatură și cîmpul de activitate al activiștilor sociali oferă un material pasionant. Fertilitatea acestui filon a depistat-o. I. Lăncrănjan, și această materie încearcă s-o transporte în literatură. Ne mai rămîne să judecăm mijloacele sale.

În ce măsură „experiența de viață" poate deveni și devine literatură?

Pe tăcute, vrea să fie istoria unuia ce se alătură întregului sat mai tîrziu decît alții, nescăpînd de zvîrcoliri și de nemulțumiri, nici după aceea. Ideea este că nu toți oamenii taxați oficial drept dușmani de clasă sînt astfel iar Visalom Lie fusese printre cei marcați — și că nici procesul de „dumirire" al țăranului nu este atît de rapid cum ne-o arătau anumite povestioare. Nu lipsește o idee polemică, o încercare de a nega proza uniformă despre viața satului nou, un refuz al clișeelor, dar independența este numai aparentă. Vechea rețetă cerea ca în final omul să se lămurească totuși și să intre în viața grupului, zbaterea rămînînd în urmă ca un lucru neînsemnat, iar Visalom Lie este, în cele din urmă, și el un personaj care „se lămurește" și intră pe făgaș. Schema veche n-a fost înlăturată, ci doar retușată, iar finalul amînat. Credem chiar că putem deosebi în **Pe tăcute** indiciile unui nou schematism. Chiar dacă pare a înnoi tema, autorul acționează în cadrul vechii viziuni simplificatoare.

Povestea nu poate să convingă pentru că mijloacele autorului nu sînt deloc subtile. Piesele cu care-și face demonstrația sînt puțin mobile: tipul său de personaj cu reacții greoaie nu se pliază subtilităților sondajului psihologic care este inexistent. Elementaritatea eroului este lucrul cel mai supărător. El este dintre cei ce văd oțos, mereu **li se pare** cîte ceva, mocnesc într-una, nu comunică și nu se înțeleg cu nimeni. Pe deasupra, Visalom Lie este clădit inconsecvent. Fost înstărit, respectat în sat, dovedește după aceea o cecitate sub orice închipuire. Autorul îi uită vechile coordonate psihice și intelectuale și-l pune în situația de a nu ști ce este aceea o ședință și de ce se face. În sfîrșit, omul are o psihologie de arierat și e sub nivelul rețelei de probleme pe care vrea s-o impună atenției noastre autorul. Pe scurt, posibilități nu sînt la nivelul intențiilor și **Pe tăcute** suferind de un acut schematism, e o narațiune, fără înconjur, slabă.

Că Ion Lăncrănjan nu s-a eliberat în întregime de rețetele prozei rurale schematice, idilizante, stă dovadă și **Ploaia de la miezul nopții** în care idilismul și antiidilismul se amestecă. Bucata are un happy-end cunoscut: un om tulburat, din cauza unui gest necugetat, intră după aceea într-o perioadă de înseninare și de liniște, pentru că cei din jurul său se poartă cu el ca și cînd n-ar fi observat nimic, adică pedagogic. Conflictul e o scurtă mînie, un incident într-un ocean de lumină! Este rețeta **încrederii** utilizată și în **Pe tăcute**. Deci un final luminos, limpede, un suflet spălat de o ploaie înviorătoare, o mutație sufletească exemplară etc. Vecinătatea cu Remus Luca sau Constantin Georgescu, este neîndoielnică.

Noutatea ar consta în retrospectiva lui Aurel, președinte de colectivă care se consideră vinovat că nu și-a dat seama de concesiile făcute neamurilor soției. Eroul este, după cum vedem, exemplar ca și finalul povestirii, în ciuda lucrurilor pe care retrospectiva ni le spune despre el. Ar fi început prin a fi un entuziast al lozincilor, încercînd „să facă pe alții să înțeleagă ceea ce nu înțelegea nici el", ar fi dat pe mîna miliției pe un rău de gură la adresa gospodăriei, ar fi încercat să-l schimbe pe secretarul de partid, care-l dădăcea prea mult etc.

Teoretic traiectoria acestui personaj este interesantă; artisticește însă, mult mai puțin. Cititorul este informat asupra acestor tribulații consumate, pe care autorul le expediază într-o retrospectivă diluată, dezvoltată în cadrul unei povestiri cu sfîrșit frumos. Accentul nu va cădea deci pe ele, deși tocmai ele sînt elementele prin care naratorul ar voi, se pare, să cucerească interesul cititorului. Tot aici este enunțată o interesantă antinomie: opoziția secretarului de partid Aron, care este adeptul unei atitudini mai realiste, și recomandă ignorarea anumitor „sarcini" de la „centru", față de președintele Aurel, fidel indicațiilor economice primite. Autorul n-a reușit însă să facă din cele două teze, doi oameni. În cazul lui Aron se cade vizibil în exces: acest Aron nu este altceva decît cunoscutul tip al infailibilului secretar de partid, colorat de data aceasta altfel.

Orizontul etic al literaturii lui I. Lăncrănjan sesizat mai ales de ceea ce crede autorul ei a fi înfruntare, conflict, este marcat de credința în antagonism în cadrul căruia singura soluție este suprimarea părții adverse. Acest radicalism al atitudinilor și soluțiilor este de fapt nu o negare ci o prelungire a credinței în omniprezența dușmanului de clasă: teorie care în loc să analizeze cauzele insucceselor căuta ca în orînduirea gentilică un țap ispășitor.

Paginile lui I. Lăncrănjan se resimt observăm de nevoia unei tranșante diviziuni și a unui tip de eroi și de conflicte care aparțin unei decedate literaturi. De multe ori I. Lăncrănjan păstrează schemele, schimbînd doar semnele algebrice! **Ploaia de la miezul nopții** este, curios, de un antiidilism idilic! Autorul încearcă să strîngă la un loc fapte și soluții nesimbiotice, căutînd să împace și nevoia de proză realistă și optimismul unei proze moralizatoare. Rezultatul este desigur hibrid. Și **Ploaia de la mierul nopții**, care are meritul de a depăși joasa condiție a povestirii **Pe tăcute**, în multe puncte, este la fel de puțin relevantă sub aspectul autenticului sondaj social.

Regionalismul marchează această proză atît în lexic cît și în tipologie. Reducția eroilor, elementaritatea lor este proeminentă. Confuzi interior, mînați doar de instincte, niciodată conduși de o conștiință superioară ei sînt mohicanii literari ai unei proze semănătoriste, cultivînd regionalismul întunecat.

Multe din aceste neajunsuri sînt depășite în **Eclipsă de soare**, lungă nuvelă, de un incontestabil interes. Aici sînt strînse cu mai mult tact cîteva din problemele pe care autorul a încercat să le pună și în povestirile anterioare. În nucleul ei, nuvela se vrea o critică a aventurismului economic în domeniul agrar, aventurism urmărind rezultate imediate în disprețul științei agronomice și a experienței agrare străvechi, incluzînd totodată critica îndepărtării de tradiție, și a mutațiilor bruște. De ilustrarea consecințelor ei se ocupă Lăncrănjan, în nuvela sa. Adversarul președinteiui Iosif Ciorfoiu, care se menține tocmai prin exploatarea succeselor imediate, devine tînărul și entuziastul agronom, repartizat cooperativei. Ocazie pentru autor de a scrie fraze despre gustul puterii și a mijloacelor întrebuințate pentru menținerea ei.

Eclipsă de soare, ar fi absența principiului de justețe în viața acelei comune, iar ceea ce vrea să transmită autorul cititorilor e sentimentul eclipsei. Nuvela sa va încerca să reflecte o stare de spirit, o angoasă momentană și de aceea toate acțiunile eroilor vor avea un acompaniament neliniștitor. Cel mai mare efort de organizare al autorului îl constatăm în această nuvelă, unde se încearcă o gradație, o conducere treptată a cititorului către impresia și efectul dorit. Personajele sînt și aici în suferință, prin unilateralitate, prin uniformitatea dialogurilor, prin inconsistență. Vag indicate doar prin cîteva trăsături, ele servesc unei demonstrații. Tema nu este recreeată, ci ilustrată și colorată într-o bună organizare a secvențelor. Lejer în tablourile de natură, autorul simte nevoia cînd este vorba de psihologie să-și ajute personajele explicîndu-le, completîndu-le etc. Comportamentismul ar fi fost metoda artistică cea mai potrivită, încercată chiar pe alocuri, dar pentru care autorul nu este pregătit, amestecînd maniera evocatoare sadoveniană cu hibridul pe care îl dă povestirea ardelenească aliată unor reminiscențe de proză modernă. Cît despre conflict, el este mult mai puțin existent decît pare. Nuvela e mai mult a unei stări de spirit, decît a unei ciocniri de forțe contrarii.

Termenii conflictului Iosif Ciorfoiu președintele și Pavel Bora agronomul nu sînt de forțe egale. Asistăm mai mult la o tatonare decît la desfășurarea unei lupte adevărate. Nuvela e gradată de avertismentele pe care le primește Pavel Bora din diferite părți, și care ar fi trebuit să culmineze într-un arc voltaic. Din acest punct de vedere, promisiunea primă nu se ține. În locul arcului voltaic ni se oferă suspecta moarte a agronomului. Autorul figurează în Pavel Bora un destin mioritic: el ar fi autohtonul apărător al tradiției! Evident că un astfel de om nu poate angaja și cîștiga nici o bătălie, fiind de la început închinat morții premature. Conflictul este artisticește puțin consistent.

Efortul lui Ion Lăncrănjan de a face literatură cu o tentă atît de pronunțat socială nu este lipsit în întregime de succes. Sub unghi civic, nuvela merită toată atenția. Sub cel artistic, i se pot formula numeroase rezerve. Și acesta e unghiul hotărîtor.

radu cosașu

MAIMUȚELE PERSONALE

Radu Cosașu are o vocație de inovator. În scurta istorie a prozei de după război s-a aflat printre primii în susținerea unor noi modalități literare. A făcut reportaj facerdind să-i dea o altă turnură, a încercat concilierea reportajului cu literatura adevărată, a trecut la nuvelă și apoi la roman. Deosebirea dintre această disponibilitate scriitoricească și altele asemănătoare a fost o mai accentuată consistență literară și o voință de profesionalizare care l-a făcut atent la toate noutățile și progresele prozei străine.

Părăsirea succesivă de speții este însă de multe ori semnul eșecului. Pentru reportaj Radu Cosașu a însemnat profesionalizarea enturiasmului și nu neapărat depășirea rețetei. Reportajele sale făceau mult mai bine ceea ce altele făceau foarte rudimentar. Voința de a face mereu și peste tot literatură a putut să îndemne pe tînărul autor de reportaje să folosească o specie ignorîndu-i rostul specific.

Volumele de schițe și nuvele au încercat și ele eliberare treptată de deprinderile gazetărești și în scurt timp proza sa a arătat altfel decît la început.

Mobilitatea autorului, adaptabilitatea la tonuri și modalități noi definesc literatura sa, lipsind-o, de cele mai multe ori, de dimensiunea profunzimii. Atent la schimbarea climei literare, prozatorul va fi mereu în consonanță cu vremea, scriind mereu inteligent, fluent, agreabil, bine construit. Îi lipsește însă capacitatea de a se fixa.

El va depista întotdeauna printre primii, o problematică nouă, un sentiment și un ton nou sau o tehnică nouă, fiind și printre primii ei infideli. El aparține acelui grup de literați de care o literatură nu este lipsită niciodată, dar din care ea își selectează rareori pe marii reprezentanți.

Istoricul literar are datoria de a sublinia rolul unui prozator ale cărui scrieri sînt simptomatice pentru evoluția literaturii momentului.

Ultima carte a lui Radu Cosașu, un roman, este încă o dovadă a capacității sale de „a se schimba la față". Diferența dintre **A înțelege sau nu** roman părăsit de altfel, și **Maimuțele personale** n-are nevoie de demonstrație. Aici Radu Cosașu încearcă la o mai mare amploare, cu o mai inteligentă regie și stăpînire a semnificațiilor, ceea ce s-a încercat cu mai puțin succes uneori în proza tînără a ultimilor ani. **Maimuțele personale** este un test literar: el indică atît posibilitățile, cît și limitele acestui gen de literatură.

Autorul vrea să răspundă prin cartea sa atît pretențiilor și nevoilor reale de modernizare a stilului prozei, cît și unei problematici sociale mai puțin uniforme, fără a încerca să ascundă intenția de a face din romanul său o promptă replică literară. În privința modalității promptitudinea este de subliniat în mai mică măsură. Autorul știe însă mai bine ce anume modalități se potrivesc numai anumitor situații și caută a ocoli, spre deosebire de mulți, discrepanța dintre ton și conținut.

Maimuțele personale înseamnă ostrovul interior, spațiul de refugiu al fiecărui individ nemulțumit de ceea ce i-a oferit soarta. Paul Rusescu, personajul principal al romanului, hoinărește imaginar pe mapamond, preferînd pădurile tropicale și maimuțele. Mișcarea, ieșirea din inerție, contactul cu o natură necontrafăcută au un efect liniștitor. Titlul voiește să vorbească despre ascunsele sertare ale sufletului omenesc. Radu Cosașu a găsit un mod incitant de a numi sentimentul de singurătate al omului.

Maimuțele personale ne va vorbi deci despre un individ și starea lui de spirit. Ar urma descrierea unei stări sufletești pe care însă autorul o face desfășurînd în fața cititorului secvențele unei existențe contemporane. Aceiași balans între liric și epic, aceeași nehotărîre între o categorie sau alta, indecizie specifică actualului moment literar.

Paul Rusescu este de fapt un individ frustat, o variantă mai nouă a frustaților prozei românești. El trăiește nesansa unui accident familial care-i grevează dosarul și-l duce la inevitabilul conflict cu serviciul de cadre. Consecințele sînt alterarea existenței lui, canalizarea ei pe o pistă pe care Paul Rusescu n-a dorit-o. Frustat eroul își construiește un intim imperiu, în care tronează „maimuțele personale". Rusescu aminteste îndeaproape de eroii lui Mihail Sebastian care-și căutau undeva, în afara perimetrului imediat, o „stea fără nume".

Pentru a sublinia sensurile cărții sale prin limbaj indirect Radu Cosașu folosește un interesant artificiu ce poate da satisfacția pe care o dau dezlegările de anagrame. El va adăuga destinului personajului său un altul parabolic, cu care primul va fuziona. Fiindu-i interzise alte căi de acces. Paul Rusescu va deveni fotbalist! Meandrele carierei sportive devin implicit un comentariu al vieții personajului. Transferul este ingenios și sugestiv: cadrele nu îngăduiesc unui fiu de deținut să devină crainic sportiv, fel indirect de a spune că nu poate avea acces la comunicarea cu publicul. Scoaterea lui Rusescu din viața sportivă, la un moment dat, suportă și ea explicații subtextuale. Sportivul Rusescu nu este trecut în formația unei echipe cișugătoare deși a jucat atunci, tot din motive de dosar.

Paralelismul este inteligent, dar odată priceput — și autorul nu face dificultăți în această direcție — interesul este dat doar de ingeniozitatea cu care este susținut pînă la capăt. Dacă cititorul acceptă jocul, cartea poate să i se pară chiar frumoasă; dacă nu, romanul numai antrenează descoperindu-și „cheia" prea devreme.

Nu toți se pot lăsa seduși de spectacolul dexterității scriitoricești și este cazul să ne întrebăm dacă acest paralelism era într-adevăr util scopului urmărit de autor, dacă nu e doar o abilitate în care prozatorul s-a complăcut fără să-și dea seama. Crezînd în expresivitatea procedeului, mai puțin prodigioasă decît pare, s-ar putea ca autorul să aibă impresia a fi spus mai mult decît a putut spune de fapt. Proza aluzivă — **Maimuțele personale** este o astfel de proză —, a fost amenințată totdeauna de convenție și în cele din urmă de caducitate. Este ceea ce n-a prevăzut poate Radu Cosașu.

Romanul său, deși autorul știe să intrige pe cititor și să obțină efecte scontate, se subminează atunci cînd ni-l propune compasiunii pe Paul Rusescu. Personajul acesta suferă, una după alta, tot felul de nenorociri. Autorul îl obligă să trăiască pe orizontală, pentru a putea sublinia acumularea de întîmplări nefaste utile ilustrării unui destin nefericit.

Vecinătatea cu melodrama este primejdioasă prin coeficientul de sentimentalism prea mare. Dacă mai adăugăm că marea suferință a lui Paul Rusescu, suferință care le prezidează pe toate celelalte, este provocat refuzul în dragoste al unei femei pe care o urmărește lung timp, căutînd mijlocul de a o pedepsi, evidențiem un registru afectiv de care romancierul ar fi trebuit să se ferească.

În momentele în care el renunță la îngrămădirea de nefericiri pe capul lui Rusescu, în treimea de mijloc a romanului, atunci cînd autorul are timp să se ocupe și de alte personaje, romanul ne descoperă situații de autentică proză: ticurile Doroteei și ale Piei, bătrîne maniace supraviețuind de fapt propriilor lor vieți; frica și paralizia fostului crupier în fața promisiunii și, succesiv, a neputinței de a-și relua vechea meserie; trista istorie a Benedictei internată într-o casă de nebuni pentru că învăța bine etc.

Episoadele sînt de multe ori mai rezistente decît firul central și lectura acestei cărți, cu o atît de pretențioasă construcție, oferă prin ele satisfacția întîlnirii cu un prozator care însă se expediază singur, mizînd în schimb pe succesul temporar.

În multele sale volume de proză avem însă argumente pentru a crede că Radu Cosașu poate să redevină un prozator de largă notorietate.

M. UNGHEANU

TONITZA — STUDIU PENTRU COPILUL ACROBATULUI

TONITZA — PORTRET

PROZA PLURIVALENȚEI

Umanitatea prozei lui Constantin Țoiu, trăiește o dramă a desincronizării, a nepotrivirii afectelor, a acțiunilor întreprinse, a reacțiilor, existînd un contra timp perpetuu ce duce la impresia că parcă e mereu prea tîrziu pentru a mai îndrăzni întreprinderea vreunui gest, care, odată înfăptuit, ar amenința cu consecințe primejdioase. Desincronizarea aceasta afectează relațiile umane, făcînd cvasiimposibilă stabilirea raporturilor afective, normale. E, de fapt, o rupere a punților de comunicare („După ce lovitura s-a dus") ba, mai mult decît atît, fenomenul este observabil și în interiorul psihologiei aceluiași personaj, care poate rămîne afectiv la un anume timp, deja consumat, acționînd în spiritul acestuia și ignorînd timpul real, cu totul altul, mult avansat, deși mental și fizic sesizează decalajul. Rezultatul este evident, desincronizarea față de mediul înconjurător („Un cîntec și calul"). Fizic, personajele trăiesc pe același plan temporar, dar gîndurile lor, sentimentele lor, intențiile lor se înscriu pe alte coordonate ale timpului. Astfel, oamenii rămîn singuri, între ei se sapă hiaturi imense — fiecare este o insulă nelocuită — trăiesc din recapitulări, nu ale unor victorii, ci ale unor eșecuri sau compromisuri. Se vorbește puțin, plictisit, deoarece personajele au fiecare o durată individuală a timpului interior, alta decît a celui care ar trebui să le răspundă. Treptat, oamenii nemaiputîndu-se înțelege, renunță la limbaj, ca la ceva obositor și enervant, care în loc să faciliteze comunicarea, o face mai dificilă, prin însuși sentimentul acut că vorbind, nu se poate stabili vreo relație. Se ajunge astfel la mutenie, simbol care poate stabili un numitor comun — evident relativ — al nuvelelor din acest volum. Mai precis, există o scenă-cheie în nuvela care dă și titlul volumului. Niște muți își fac semne într-o agitație tăcută, ce pare pentru ceilalți de neînțeles sau, în cel mai bun caz, e privită ca un efort disperat de a găsi lungimea de undă comună, pentru a reface punțile rupte. Între ei e un vid imens, o tăcere continuă, chiar cînd se vorbește. Conversațiile sînt plictisite și plictisitoare, presărate cu replici absurde, căutate, într-un efort continuu de a inviora atmosfera. În „Trompete după amiază" spre exemplu, cei doi se agață pur și simplu de un subiect, mai mult pretext, indiferent dacă acesta e total stupid, cum ar fi faptul că băiatul care aduce cafelele își dă cu ojă pe unghii. Oamenii rătăcesc, obosiți, dintr-un loc în altul, căutînd parcă să ajungă în prezent, dar mereu tîrîndu-se în urma lui. Iată de pildă, personajul principal din „Duminica muților" umblînd de unul singur, absent, într-o atmosferă sufocantă, ajunge din întîmplare, la un botez, rămîne la masă, mănîncă, bea deși nu cunoaște și nu e cunoscut de nimeni. Va pleca apoi neștiut, fără a lăsa o urmă a trecerii sale. Pentru cei de la masă, el nici n-a existat, deși fizic au fost împreună. Am putea spune, paradoxal poate, că personajele lui Constantin Țoiu se remarcă mai mult prin absență, ele fiind, dar parcă nefiind în același timp într-un anume loc. Și revenind la același personaj din „Duminica muților" am putea spune că existența acestuia e o goană printre lucruri, cu opriri provizorii. Chiar dacă există undeva un punct stabil, o legătură de durată cu cineva sau ceva, aceasta este ignorată, viața personajului nerămînînd cantonată în [illegible]me fixe și definitive. Oamenii din această carte se întîlnesc pentru a se despărți și a-și urma fiecare o traiectorie imprevizibilă. Momentele prinse de autor sînt doar intersecții, unde oamenii s-ar putea cel mult privi, neînțelegîndu-se, pentru că sînt „muți". E mai mult o mutenie a spiritului, ce nu poate găsi un corespondent acordat pentru comprehensiune. Chiar cînd se fac eforturi pentru apropieri, ele sînt prea tîrzii. Totul din jur se opune zădărnicind tentativele, ca în „Lucrurile", unde în puține pagini se condensează o dramă: se sugerează fără explicații — și e excelent așa! — imposibilitatea apropierii, atunci cînd oamenii fac aceasta prea tîrziu: și ea, și el, trăiseră pînă atunci pe lîngă mamele lor, deci o rămînere în urmă, un refugiu poate, al candorii, iar acum, nu mai erau tineri. E deci prea tîrziu, căci relațiile om-mediu s-au osificat definitiv, făcînd inutil gestul tr[illegible]rii pe alte orbite. Oamenii acești parcă ar scăpa niște trenuri sau ar sosi cu întîrziere la toate locurile de întîlnire. De fapt, și aici există o desincronizare, un contra-timp între ceea ce trebuie făcut și momentul ales pentru aceasta care, de obicei, e unul tardiv. Și structural „Duminica muților" ne trimite la aceeași idee a destinelor solitare, întîlnindu-se doar accidental. Capitolele nuvelei se ocupă fiecare în parte de un singur personaj, trăind parcă într-un recipient al lui, rareori părăsindu-l.

Se poate pune acum întrebarea dacă nu cumva aceste proze sînt sumbre, deprimante, dacă cititorul nu va fi copleșit de o asemenea viziune a unei umanități bîntuite de incomprehensiune, de domnia solitudinii generale și a provizoratului nesigur. Lucrurile nu stau însă așa. Personajele lui Constantin Țoiu, cu toată condiția lor provizorie adesea, și precară uneori, fac însă un nobil efort — fie el minim sau eronat în orientarea sa — spre o soluție, de a căuta o finalitate, de a se găsi pe ele însele și, mai mult, de a trăi depășind crizele. Fără a fi personaje excepționale „eroi literari" cu excepția Baraborului din „Duminica muților", care are o particulară aureolă de luptător singuratic, ele sînt totuși individualități de pregnanță, exemplare umane veritabile, viabile artistic. E în această „lume" a lui Țoiu o agitație de viață variată, complexă și complicată, deci autentică. Și viața aceasta pulsează înaintînd, chiar și acolo unde domnește încă deruta, unde nu se văd țelurile.

Iată deci, că universul prozei lui Constantin Țoiu oferă particularități demne de a mai fi cercetat, și de ce nu, privit din noi perspective. Însăși posibilitatea de a-l reinterpreta, de a găsi practic noi sensuri ne demonstrează pluravalența acestei proze, criteriu de loc neglijabil al valorii. Cred că ne aflăm în fața unui scriitor care va da cel puțin o carte mare și despre care se va scrie mult.

George TIMCU

însemnări de atelier

Calul plecase în lumea cailor

George Bălăiță a scris cartea „Întîmplări din noaptea soarelui de lapte". A scris-o pentru tineri și copii, și mai ales pentru scriitori. Cartea a trecut aproape neobservată, poate din două motive, poate din zece.

Aș fi ales-o din rafturile cu cărți mai demult, dacă nu aș fi avut în minte ideea că unele cărți pentru copii sînt niște materiale dulci, lenitive, că stăpînul feroce al lor le-a scris dinadins pentru îmblînzire.

Collodi, Exupéry, Lewis Caroll, Frank Baum, P. L. Travers cu fermecătoarea carte „Mary Poppins", și folclorul copiilor, ne-au convins că literatura se scrie pentru mare îmblînzire.

Cuvinte caraghioase și incoerente ca „Toțoi / Moțoi / Duce pe Toața / Moața / sau inflexiunile lucide ale descîntecelor pentru copii, absurdele povești care li se spun nu pentru armonia fabulei ci pentru farmecul fonetic al literelor, au un înțeles aparte transmis unui singur simț; auzului, neperceptibil celorlalte simțuri.

Un copil al cărui nume amintește de cel al prințului Cantemir, deci un nimbat, prieten închipuit cu un pui de vulpe pe care se străduiește să-l învețe limba omenească, trăiește o dulce insomnie sau un haos în care noțiunile abstracte capătă trup.

„Frica de întuneric", „Trecerea vremii", „Caută ceartă cu lumînarea", personajul ivit din sintagma „Nu mă pisa" și omul cu multe nume dintre care cel mai sigur — Gheorghe —, cel care povestește o întîmplare dinaintea nașterii sale, îl obsedează pe Cantemir. Copilul devine altceva datorită împrejurării, dar în toate întîmplările rămîne cu ticul copilului într-un aer mare care îl absoarbe și în care se petrece venirea calului din zicerea „cai verzi pe pereți", venire aparte, uluitoare: „Chiar în fața lui stătea un armăsar [illegible] și mînca floricele de porumb dintr-o tavă pe care o ținea delicat cu copita dreaptă. Era aproape verde Avea o coamă scurtă, pieptănată cu cărare falsă într-o parte, cum se obișnuiește. Era gras și voinic. Doar cîteva bube mici pe crupă arătau că fusese poate, bolnav. Calul se scutură cu putere, parcă invadat de milioanele de muște. Bubele nu căzură."

O apariție fantastică ca fotografia unor logodnici grași ciugulind din cornete de ziar semințe de dovleac, și deasupra tuturor niște nori de bidinea izbucniți din mîna cu șase degete a lui Douanier Rousseau, un cal care nu vine de pe tărîmul celălalt, ceva care ar putea să devină cal, un lucru neîmblînzit, sălbatic și aproape de naștere.

Este o lume castă în care ființele nu sînt încă ceea ce sînt ele de fapt. Un univers himenal în jurul căruia lumea se împarte în două zone: cu ființe gîndite și negîndite.

Personajul care există sigur este copilul Cantemir neobișnuit cu nimic și căutînd scăpare în felul său de a fi singur numai cu noțiunile cărora el le găsește un corp vizibil.

Idealul personajului său este o suferință către toate lucrurile și ființele legate între ele cu o singură sevă.

Calul aproape verde, gras și plin de bube, totuși posedînd în continuarea șirei spinării două aripi nu rămîne pentru vedere nicăieri, el pleacă în lumea cailor, în sinele său pleacă.

Puiul de vulpe hrănit cu lapte și învățat să spună „măcar o vorbă" va fi în curînd mare și într-o blîndă noapte „va deschide cu laba domestică cotețul găinilor și va mînca pe loc cinci moțate" ducîndu-le pe toate, și pe el, în lumea de mister a vulpilor.

Cartea lui Bălăiță nu este un basm, ci mai de grabă un eseu asupra ființelor în sine, un eseu scris cu o regularitate absurdă peste logica de neimaginat a copiilor, inventînd un aer în care lucrurile și ființele se retrag în ele însele pentru a reda realității aparenta ordine în care se poate trăi.

Gabriela MELINESCU

Visul și poezia

Nevoia de cunoaștere (a lumii din jur și a ta însuți) precum și iluzia că aceasta se poate realiza cu ajutorul artei sînt atît de vechi încît ești tentat să spui că arta, deși activitate specifică și cu pretenții de autonomizare, din aceste exigențe s-a născut. Altfel formulat: rolul gnoseologic acordat artei a ajuns să fie considerat drept o funcție esențială a acesteia și, în orice caz, ivit înaintea celeilalte funcții principale, aceea de comunicare. Acest mod teleologic de a gîndi ne-a împiedicat și încă mai împiedică pe mulți să admită că arta, cum spunea Kant, e o finalitate fără scop. Și tocmai aici, în acest spațiu teoretic atît de bătătorit de discuții, se vădește înrudirea între artă și vis, între poezie și starea onirică. Căci atît visul cît și poezia dau senzația existenței unui dincolo, unei alte realități pe care ele ar fi în stare să ne-o dezvăluie. Și imaginea onirică și cea poetică (aș spune chiar cuvîntul, unitatea de sens, de fapt semnul imaginii) au un caracter transcendent, lasă adică impresia că ascund ceva dincolo de ele, stîrnesc setea noastră de cunoaștere. Ele sînt socotite deci surse de cunoaștere, nu reprezintă un scop în sine, sînt doar realități mijlocitoare către esențele pure. Plăcerea specifică, esthesisul, e numai un fenomen însoțitor, și vine din ambiguitatea și nesiguranța revelației.

Această concepție, în variate formulări — și să observăm că de fapt e vorba de un fel de mistică fără Dumnezeu — a determinat atît onirismul romanticilor cît și cel al suprarealiștilor. Pentru că atît romanticii care tînjeau la cunoasterea a ceea ce e dincolo (supraconștientul), cît și suprarealiștii care se ambiționau, cu ajutorul dicteului automat, să prindă ceea ce este dincoace (subconștientul), credeau în transcendența visului și a poeziei, în puterile lor revelatorii. Așa stînd lucrurile, visul devenea furnizorul la îndemîna oricui al poeziei, sursa ei principală.

Dar visul poate fi privit și altfel.

În primul rînd trebuie să ținem seamă de faptul observabil empiric că visul nocturn fiind evanescent și în general irecurent, chiar dacă ne aduce o revelație de ordin metafizic sau abisal-psihologic, aceasta e incomunicabilă. La fel și experiența poetică: e individuală, nu poate fi transmisă deplin și coerent. Și visul și starea poetică nu pot fi decît re-constituite. A ajunge din nou la unicatul oniric, care întocmai unui gaz scapă din memorie și se împrăștie prin întreg subconștientul, e imposibil și incontrolabil. De ajuns trebuie ajuns, și în deplină luciditate, la opera transmisibilă, față de care visul prototipic nu e decît un criteriu, un model care-și oferă legile nu imaginile, deobicei accidentale și mult prea individuale.

Și să vedem care sînt aceste legi.

Încă Nerval a observat cu acuitate nemaipomenita limpezime și pregnanță a imaginilor onirice. Într-adevăr, în vis, totul e văzut, orice senzație devine o senzație vizuală. Această convertire ineluctabilă a oricăror senzații în viziuni, duce la o obiectualizare netă. Cuvintele și ideile devin și ele obiecte, sînt văzute, iar cel care visează se transformă pînă la urmă într-o privire ubicuă, într-un Ochi atotputernic. De aceea au trăit romanticii cu iluzia unei revelații divine. În vis, ubicuitatea și această vizualitate uluitoare te fac să te crezi înzestrat cu puteri demiurgice. Așa că nu te mai poți supune logicii curente, pe care o respecți din obișnuință sau din frică în timpul veghei: visul își creeazā logica lui, o logică simbolică, instaurînd o ordine, stranie ce-i drept, totuși ordine. Nimic nu pare întîmplător, nimic arbitrar, și probabil că tocmai din pricina asta visul se șterge din memorie atît de repede, se pierde sau în orice caz se alterează: desfășurat într-o altă logică, el nu poate fi transpus, adus la lumina logicii obișnuite.

Într-o astfel de concepție, nu mai interesează „adevărul" metafizic revelat de vis, visul nu mai e acea sursă tainică și evasimistică a poeziei; acum, poetul oniric caută în vis structura și mecanismul acestuia pentru a le transfera analogic în poezie, folosind bineînțeles materialul imagistic oferit de realitatea înconjurătoare. Nici vorbă de evaziune și nici de îndoielnice vînători de mistere în cîmpiile acelui problematic dincolo. Dimpotrivă, poetul oniric modern (vai! de-aș putea găsi un alt nume, sau măcar un determinant fericit) apelează la vis pentru a introduce în realitatea imediată, pe care simțurile o percep haotic, iar intelectul prea sec-noțional, o nouă putere ordonatoare și în același timp germinativă, o altă logică decît aceea aristotelică, a așa-zisului bun simț. Nu e o evaziune, ci o invaziune, o încercare de a pune, în sfîrșit, în comunicare aceste două straturi de realitate care s-au menținut atîta timp într-o reciprocă suspiciune și izolare; și asta pentru că fiind paralele, nimeni, în artă, n-a avut curajul matematicienilor non-euclidieni de a gîndi că totuși ele se pot întîlni. În infinit! mi se va replica. Sigur, în infinit, căci ce este opera de artă, această structură autonomă, avîndu-și explicația precum și justificarea în ea însăși, decît infinitul captat în finit, în temporal.

D. ȚEPENEAG

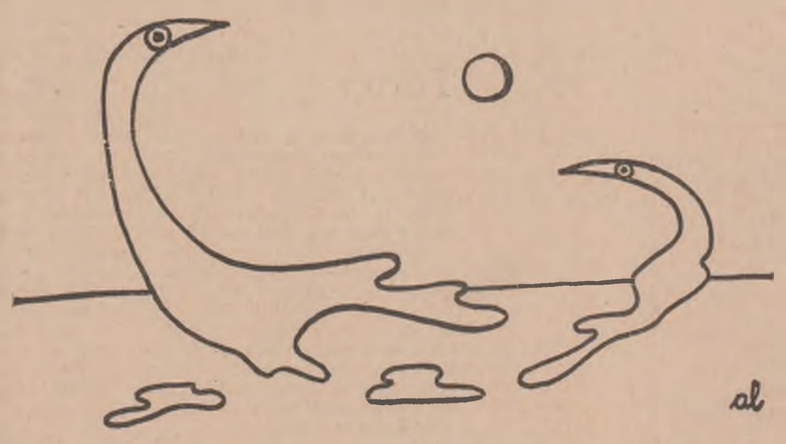

Desen de ALEXANDRU LUNGU

TONITZA — JOC DE COPII

DINTR-UN SAT TRANSILVAN

JURNAL DE POET

Denn wer sich selbst liebt, wird gross in sich selbst, und wer andre Menschen liebt, wird gross in der Hingabe, wer aber Gott liebt, wird Gedenken finden, aber jeder wird gross nach dem Mass der, das er erwartet.

FURCHT UND ZITTERN

Această carte a lui Kierkegaard, cea mai grăitoare în ce privește ruptura dintre gîndirea filozofică pe orizontală și cea revelatorie în spirală, m-a însoțit în drumul și popasul meu în străvechiul sat al moșilor mei de pe dealurile Ardealului. De pe vîrful Daiului se văd munții înzăpeziți. Apusenii, și turlele altor așezări ce se petrec pînă departe.

Primul drum l-am făcut în cimitir după un vechi obicei la groapa neamului meu așternută sub pruni și cruci măcinate de vreme. Mai sus de aceasta, de astă dată, am dat peste groapa Părintelui Cosma, vechiul preot și cărturar ardelean sfîrșit astă toamnă în etate de 86 de ani.

Participant la Unire pe cîmpia Blajului în 1918, autor al unei cărți despre vechimea română a „cinci sate din Ardeal" printre care se numără și aceasta al meu, Părintele Vasile Cosma latinist luminat în veche tradiție ardeleană, s-a mutat astă toamnă sub dealul cu clopote alături de pruncii și neamul lui.

Icoanele pe lemn de tei în veche tradiție bizantină încremenite pe pereți — cădelnița mohorîtă și drumul acesta de pămînt ce leagă izvorul satului de miezul liturghiilor.

În ce categorie din cele trei numite mai sus de Kierkegaard s-ar potrivi părintele? Fără îndoială că în ultima. Acest Pustnic la urma urmei așteptînd zorii în psaltire mai mult decît străjerii schimbul, a înființat trei școli în trei sate și cinci biserici le-a ctitorit și refăcut în cinci sate.

Duminicile ținea slujbe înainte de război în trei sate — mergînd călare dintr-unul în altul, din lipsă de parohi, fiind învățător, notar și sfetnic lumesc și sufletesc a atîtor generații ce au venit și întrebat lumea și apoi au coborît sub dealuri la temelia pămîntului.

Răsfoiesc străvechi registre cu sute și mii de copii botezați și apoi trecuți prin școala primară și apoi cununați și unii prohodiți de același paroh. Cîți intelectuali sîntem veniți de prin părțile acestea, ieșiți în țară la îndemnul părintelui Cosma? Profesori, medici, învățători, meseriași. Copiii săraci luați, înainte de război, din familii lipsite sau orfani au fost duși la școli și prin îngrijirea Părintelui și-au găsit un rost. Cine nu-l cunoaște pe Părintele Cosma, cine dintre localnicii și satele din jur n-a primit sfat cu folos din partea lui?

Nu mă pot gîndi la Ardeal și la oamenii lui fără să-mi fac drum la Părintele Cosma — preotul de țară necunoscut care în onestitatea lui aici, a întemeiat o lume de oameni și hărnicie slujind adevărului.

Părintele Agirbiceanu adesea venea pe aici și schimbul lor de scrisori arată cît de mult era prețuit cuvîntul cumpănit al Părintelui nostru.

Era cel mai bătrîn, se pare, ultimul dintr-o generație de cărturari minunați și care erau în floarea vîrstei cînd s-a înfăptuit Unirea de mult visată și pregătită. În biblioteca dumisale de țară dau peste frații noștri latini alături de istoriile unui Iorga sau poemele lui Goga și Coșbuc pe care îi știa pe de rost.

Cu aceeași ladă de lemn în care și-a ținut pe vremuri tînărul seminarist din Blaj cărțile de învățătură a plecat cu ani în urmă la Liceul Bariț din Cluj un alt copil la îndemnul părintelui Cosma și care vroia să devină poet...

E sîmbătă seara, clopotele tremură peste sat. Cerul e rece și soarele coboară spre odihna lui. Lîngă mormîntul Părintelui îmi aduc aminte de versul lui Coșbuc, marele poet George Coșbuc pe care micimea de astăzi nu-l mai poate pricepe:

Ce urmă lasă șoimu-n zbor
Ce urmă peștii-n apa lor...

Fie-vă țărîna ușoară, iubite Părinte Vasile Cosma!

Ion ALEXANDRU

Distanța întreține dorul — se vîntură ideea Dar dacă se trece peste o limită, efectul e contrar. Ovidiu a stat la Tomis 9 ani. Spre sfîrșit era obosit și răgușit de atîta dor de ducă. Începuse într-un fel să asimileze, să fie asimilat. Învățase limba (toți susțin acest lucru). Se apropiase de una de alta, începea să aibă amintiri noi. Speranța întoarcerii se cam stinsese și poate că sincer n-ar mai fi dorit să plece, bătrîn, obosit și bolnav. Ce să se mai trambaleze de colo colo? Să-i fi venit chemarea — poate că ar fi făcut gestul imperial de a refuza. În orice caz, nici el, la un moment dat nu mai știa precis ce mai e: get, roman? Uneori se culca roman și se trezea bărbos ca un dac. Se scula roman și se culca dac. Se trezea get, se culca roman, se pomenea dac. Cum s-o fi culcat, cînd s-a culcat pentru ultima oară? Metamorfozele lui au continuat prin somn, prin moarte, pe acest pămînt. Pentru că cenușa i-a rămas aici.

Ca o concluzie, deocamdată: Să nu credem că Ovidiu a venit de drag la Tomis să admire noile locuințe ale geților. Dar să nici nu ne închipuim că a ținut-o aici tot într-un suspin. Că a turuit-o tot într-o elegie, nouă ani la rînd. O fi mai avut și zile senine — după ce și-a luat grija întoarcerii. Și, în fond, băștinașii, barbarii, bărboșii, s-au arătat — cum singur mărturisește — atît de prietenoși cu el. Cu mult mai prietenoși decît ai lui. Ovidiu a trăit ultimii ani ca un înfiat. Am înfiat un poet, cînd nici nu știam ce e aia, doar așa printr-o intuiție genială. Quod temptabam scribere versus erat. *Nu se mai făcea vers. Și orice femeie îi cam plăcea. Asta la început. Acum, aici la Tomis, tot ce ar fi vrut Ovidiu să spună, iaca, nu se mai făcea vers dintr-odată, ci cu mare chin, cu lacrimi, cu fiere, cu sînge. Și cu mare viață. Ci cu mare moarte. Asta a fost cea mai grozavă descoperire a lui Ovidiu. Cu o sută de ani înainte de colonizare, făcea sondaje asupra adaptabilității limbii getice la latinitate. Romanii ne-au spus prima dată poezii — și poate prin asta sarcina legiunilor a fost mai ușoară și nu prea. Dacă, în momentul cînd treceau răpăind pe podul lui Apollodor, i-ar fi apucat dintr-odată pe soldați, dorul întoarcerii lui Ovidiu — ce s-ar fi întîmplat? Dar Ovidiu, precis, n-a mai vrut să se întoarcă și asta l-a pierdut pe Decebal.*

Ovidiu nu a fost exilat pentru că un poet nu poate fi exilat. Ovidiu a vrut să plece din Roma și i s-a dat voie. L-au chemat înapoi, l-au amenințat, l-au momit, dar el s-a prefăcut bolnav, a spus că-l doare capul, că lasă, mai e timp să se întoarcă, ei au insistat și el s-a ascuns. Au trimis după el legiuni să-l caute. L-au pus pe Apollodor din Damasc să facă un pod. Au trimis după el legiuni să-l caute, dar el se amestecase printre băștinași, și nu mai știau care e Ovidiu. Și nici el nu mai știa cine e el, dacă el e el sau altcineva, dacă e get sau roman. Și a rămas așa o confuzie, și confuzia plutea, o ceață foarte potrivită pentru germinații. Ovidiu s-a luat cu vorba și a rămas aici. Ovidiu își caută poemele scrie în limba getă să le traducă în latinește, cum vorbesc geții. Ovidiu n-are mormînt la mare. Ovidiu n-are mormînt la munte. Ovidiu n-are mormînt la Roma. Ovidiu n-are mormînt la Tomis. Ovidiu n-are mormînt la Dunăre. Ovidiu n-are mormînt. Un poet nu poate fi exilat. Un poet nu poate avea mormînt.

GHEORGHE ISTRATE

Hornul

MOTTO:

Copilul care fură tăciune
Desenează soarele
Și se face căldură.

Deasupra lui — urît,
Hrănit cu funingini —
Hornul.
Exală...

*

Hornul sînt eu —
Mînecă goală a casei
Prin care cineva a arătat cerul
Și-a înnoptat în el.
Prin gîtlejul scrumit
Duhul casei își scuipă otrava
Și rugile se descarcă
La vămile lor...

Copilul care zidește răul
La capătul porții nu știe
C-alături de el, deopotrivă,
Crește geamănă grija...

Cu-n ochi mai sus de cenușă
Sînt hornul.
Văd ziua și-o ascult —
În cuibul ei de pasăre
Copacul lasă o frunză
Și crede.

Sînt hornul.
Oamenii rar mă ating —
Doar în ceasuri de umbră suie la mine
Trupuri negre, clătinate și mute,
Îmi răzuie amintirile șubrede
De pe fumul ce putrezește încet
La porțile cerului.

Crenelul de pază și de jertfă sînt
Dedesubt altarele sînt pregătite
Un ceas își bate stîlpii de trecere
Și-n mijloc oamenii scurmă
Cenușa învechind de umbra lor —
Din umerii întunecoși
Cade steaua...

Hornul sînt eu —.
Punte egală între văzduhuri...

Vindecați de mușcătura de-ntoarcere
Sufletele celor ce mor
Mă umplu cu pași plutitori
Și-n pilnia stelelor descarc
Zgura foșnind la porțile cerului...

Vai, hornul sînt eu —
O pasăre se-așteaptă să se nască
Să-și treacă zborul negru în văzduh.

Dar tot mai singur rămîn
— Pîndind flacăra rară care va trebui să suie —
Tot mai gol, mai pustiu, mai rănit,
Cu un ochi
Încremenit în zenit,
Fără lacrimă,
Fără somn —
Istovit...

Vai, mie, întunecatul...

Vai, mie — Întunecatul,
Încetoșatul!...

Cum îmi iese mîna din trup
Neadăpostită ca o ploaie
Și-ntîrzie-n afara mea neajutorată
Și caută ieslea la care
Să-și adape instinctele moi
De apucătură,
Năpădite de potte...

O, eu, Neîntorsul în trup!
Cum tînjesc între cocoașele zilei
Numărînd aerul ei clocit
Și mutînd dintr-un cuib în altul
Paserile ei betejite de ședere —
Zgripțori de noapte întîrziind
În clăbucul soarelui, nătîngi,
Neîntocmiți cu cinste,
Urîți...

O, eu — Vinovatul...

Lepăd șeaua din vama fugilor,
Întorc calul cu fața-n apus
Și-l mint, și-l vîr în zăcătoare
Să pască iarba ieșită din gresie,
Să nu-și trimită ochii-napoi
Pe unde aerul se mai tîrăște încă
Jupuind potcoavele în vîrtejuri.

Vai mie —
Cine înumără înțelepciunea?...
Vai mie, celui de azi,
Strecurat din orbecăiala trupului meu
Pe răsuflătorile ochiului
În restul lumii.
Uite cum nu mă ascultă carnea
Și mă slutește-n ispite,
Despicîndu-mă-n zece părți,
Eu, Cumplitul,
Eu, Întunecatul,
Omul grav și tînăr de ieri —
Încetoșatul...

Al cui?

Oh, vîntule sincer! Gura ta singeră
Surpată pe lăncile ierbii
Amintirea cîmpului pe care l-ai șters
Cu fuga ta din nou se așează
Pe pîrtii străine, amestecînd duhuri.

Cum să vin eu, abia spălat și-nchinat
Cu călciiele lovite-n petale
Neumilit încă de oameni, cu buza nearsă
De atingerea minciunei și a hulei?

Zac pe tărmul glasului meu.
Vorba timidă nu se îndură
Să se arunce-n albia lumii — cînd tulbure
Zbatere încalecă soarele și-l năruie-n hăuri...

Oh, vîntule sincer! Tu dezgropi alicele
Țărînii care ne vînează sorțile
Cînd alunecăm pe zările lor întortochiate
Ca un ochi printr-o ogilndă stricată.

Mă rog de sorbul zeului meu moștenit
Și care de-o viață tace între ramele sale —
Dar pe-ori unde drumul mă-ncearcă
Un schelet cu oaseie oarbe
Alcătuit pe semnele ruginii.
M-aleargă veșnic și mă știe
Și se-mpreună cu tălpile mele goale
Umilință cu cămășile frînte!...

Al cui e el? De ce-mi ocupă umbra?
Răsar din vreascurile timpului mirări
Și vaete și neorînduială
Ca o pădure strînsă în primejdii...

Al cui sînt eu? — Măsor cu ochiul ziua
Și-n pleoapă îmi rămîne pleava ei.
Vîntule, bunule, însinguratule!
Pe riduri — vezi? —
Lung adăpîndu-se la lacrimi vechi
Un armăsar îmi sfarmă fața...

CORNELIU MERLĂU

ciuma din pădure

Niciodată nu voi povesti despre cătunul acela rătăcit în vîrtejuri de pădure, nici despre bărbații săi puternici, sălbatici și puri în singurătatea lor ; căci lașii și nevolnicii ca mine se chircesc în sufletele lor negre și-și ucid pînă și amintirile, pentru a nu se mai putea întoarce vreodată la locul fărădelegii. Eu, sculptorul Grigore Cătun am înșelat neclintirea acelor oameni și acolo, pe munte, vînzarea se plătește ca în război — cu viața. Și eu, Gore din Cătun a trebuit să mor atunci pentru totdeauna, iar astăzi, întîrziat la o margine de pădure, abia îndrăznesc să-mi amintesc de mine.

. . . .

Nu vorbea nimeni, nici măcar nu se priveau, se obișnuiseră de foarte multă vreme să bea în tăcere, fiecare cu el însuși, ca într-un ritual. Doar șerpii negri ai nopții îi făceau să se strîngă laolaltă în încăperea aceea largă de bîrne, cu masă lungă de brad și vatră rotundă, de piatră, în mijloc. Din cînd în cînd, flăcările focului se reflectau în tăieturile ochilor obosiți, atunci cînd dădeau cu gesturi bruște, peste cap, băutura verzuie și tare, pentru ca să se retragă apoi în nemișcarea lor, cu mîinile noduroase uitate pe masă, cu palmele desfăcute. Simțeau cum se fac din ce în ce mai grei, ca lutul ud, se cufundau în butucii pe care stăteau și se confundau cu aceștia, păreau niște stejari bătrîni încremeniți de blestemul iernii. Ei nu numeau asta — oboseală, li se părea firesc ca toată ziua și toatele zilele vieții lor să-și repeadă necontenit tăișurile securilor în îndărătnicia copacilor și să le audă geamătul înăbușit de durere, iar împietrirea lor din orice seară era o stare echivalentă cu noaptea, somnul sau moartea, pentru că la ei somnul reprezenta o moarte periodică, nimeni nu și-a amintit să fi visat ceva, vreodată. Poate că beția nocturnă și sinistră era pentru ei un fel de rugăciune tăcută și păgînă pentru sufletele copacilor sacrificați, poate că fiecare dintre ei se va fi simțit, în lumina înșelătoare a pădurii și cu securea în mînă, înzestrat cu forțele misterioase și definitive ale Morții. Nu însă o Moarte neîndurătoare și despotică, ci una dreaptă, primind competiția — gîndul acesta mi-a venit abia astăzi în minte pentru a-mi explica seninătatea aceea, aparent animalică cu care acceptau pieirea unuia dintre ei, strivit cînd și cînd de cîte un pin uriaș doborît din veșnicia lui cu cerul — căci în fiecare an, în zi sorocită, duhurile răzbunătoare ale pădurii cereau jertfă omenească. Așa erau bărbații aceia. Înrădăcinați acolo de cînd se știau pe lume, credeau, în simplitatea lor, că pămîntul este o pădure și ei sînt buricul pămîntului.

★

Dacă într-o noapte cu viscol s-ar fi deschis ușa și în Rotundă ar fi intrat o namilă de urs, nimeni nu s-ar fi deranjat de la treburile lui și nici măcar nu s-ar fi mirat, numai într-un tîrziu, plictisit de prezența aceea, poate că cineva s-ar fi urnit de pe bușteanul lui și ar fi terminat fiara, cu o singură lovitură de topor. Dar un om, un om străin, era ceva într-adevăr neobișnuit în încăperea aceea în care nici femeile lor nu intraseră vreodată. Iată de ce au rămas foarte descumpăniți cînd s-au pomenit deodată cu un necunoscut în pragul ușii, s-au strîns mai tare în ei înșiși și au privit în tăcere cum acela se îndrepta spre vatră și cum a rămas cu mîinile întinse deasupra focului, mult timp, pînă cînd a simțit încordarea privirilor din jurul său și atunci abia a observat oamenii și parcă s-a speriat, a îngăimat ceva nedeslușit. Și-a înghițit vorbele străinul pentru că nimeni nu-i răspundea, nu puteau înțelege ce căuta ăla în pădure dacă nu era tăietor de lemne — după port și înfățișare nu părea a fi — și de ce căzuse pe capul lor, ca să le tulbure liniștea. S-a prăvălit peste ei o tăcere mai lungă, mai amenințătoare, acela se chircise lîngă foc, înspăimîntat și gata parcă să dispară în urgia de-afară, îi apăruseră pe frunte broboane de sudoare și se prelingeau încet pe făgașurile obrazului. Mult mai tîrziu cineva i-a întins o ceașcă cu rachiu, străinul a ezitat o clipă, bănuitor, a luat-o apoi și a băut înfrigurat, înecîndu-se și schimonosindu-și fața. Atunci privirile concentrice s-au mai îmblînzit parcă și el s-a simțit dator imediat să se explice, să le spună ceva acelor oameni ciudați, deși nu știa nici el dacă face bine sau nu. Ar fi vrut să-i cucerească prin cîteva vorbe de omenie, să și-i apropie de el dar s-a pomenit spunînd fără să vrea, numai atît : — Intenționez... intenționez să plec cum se crapă de ziuă...

Cănile cu rachiu au încremenit în aer, s-au holbat ochii a mirare și poate că ar fi rămas așa nu știu cît, dacă n-ar fi pornit dintr-un colț, tărăgănat și înțelegător, glasul lui Gore :

— Adecă... vreai ? !

Și iată, că prin minune, palmele s-au trîntit cu zgomot pe mese și pe genunchi, într-un gest de neașteptată veselie, oamenii se strîmbau a rîs dintr-o înțelegere neașteptată — uite, ce vorbă la omu' ăsta !

Străinul a prins și el inimă, bucuros de schimbarea petrecută, le-a spus că vine mai de departe, din oraș. Gore s-a tras mai aproape și l-a întrebat cum e pe acolo, că ei n-au fost niciodată, dacă e tot un cătun ca al lor și dacă au și ei Rotundă, celălalt a început să rîdă și le-a povestit tot felul de lucruri, care mai de care de necrezut. Îl întreba mereu, tot mai repezit și parcă neîncrezător, ceilalți se minunau și ei și-și spuneau în gînd că nici limbuția lui Gore nu-i de-a bună, ce-o hi vorghind atîta copchilu' ăsta ? Acela a scos din buzunar un carton colorat — asta este numai o stradă din oraș — Gore l-a luat în palmele lui scorțoase și s-a uitat mult, cînd pe-o parte cînd pe alta, pînă cînd a simțit nerăbdarea din privirile celorlalți, și-a îmblînzit fața într-un zîmbet și le-a deschis și lor capul :

— Na, uitați-vă, căși peste căși, și deasupra alte căși ! Oamenii se mirau, începea să le placă străinul și se scărpinau încurcați în lațele din ceafă — ia te uită, ce de drăcovenii pe lumea asta !

★

Trecem uneori pe lîngă lucruri, oameni sau întîmplări fără a le da importanța cuvenită, îngropăm necontenit în noi, ca într-un cimitir, [illegible] și zilele și nopțile vieții noastre, totul cu înfrigurare, ca într-un vîrtej, pînă într-o zi, cînd nu mai vedem de atîtea văzute și atunci ne retragem în noi înșine, ne privim pentru întîia oară și ne dor toate urmele, urme de chipuri, urme de închipuiri, este judecata noastră de apoi.

. . . .

Necunoscutul plecase în zori și venise o noapte ca toate celelalte, turbase viscolul în pădure și se auzeau stejarii frîngîndu-se, bărbații din Rotundă erau aceiași și totuși alții, îmbătrîniseră parcă deodată și tresăreau mereu pentru că pocneau îngrozitor butucii din vatră, pocneau îngrozitor... Tresăreau instinctiv, îi sufoca o tristețe apăsătoare și necunoscută lor, se gîrboviseră și-și făcuseră scrum privirile în jăratec, îi năucise dorul de nimic. Cineva a început să cînte, la început nici nu ne deosebea de vaierul vîntului de afară, abia apoi și-au dat seama oamenii că Gore cînta cu capul pe masă, beat, mai auziseră tînguitul acela într-o noapte, demult, cînd se întorsese Ilie :

Pînă-n Paști o săptămînă
Noaptea pe fulgerătură
S-a zvîrlit Floarea-n fîntînăăă...
Urlă cînele de-o lună
De-o lună și nouă stele
Urlă păcatele meleee...

Se pomeniră cu el în prag, se oprise acolo ca să-și privească țintă vîrfurile bocancilor, aproape nu-l mai recunoșteau așa slab și cu zdrențe străine și cu zîmbetul acela într-o parte. Plecase odată cu cocorii, trecuseră de atunci o iarnă, o vară și încă o iarnă și iată, se întorsese de nu știu unde în ultima lui noapte, în primăvara aceea ațîțătoare, cu miros de verde și otravă de lună. Zaaria nu și-a putut stăpîni un gest de nerăbdare și ură, a zdrobit în zvîrcnetul degetelor paharul din palmă, a închis ochii și a șoptit mai mult pentru sine, ca și cum nu l-ar mai fi interesat răspunsul celuilalt : Ai venit, Ilie ?

Ilie a crezut de cuviință să rămînă acolo unde se găsea, fără să răspundă, se părea că nici nu simte privirile încărcate ațintite asupra sa, își întinsese brațul și era foarte curios dacă îi tremură sau nu degetele, îi tremurau îngrozitor și atunci și-a întins celălalt braț dar a încremenit așa cu mîna întinsă, pentru că Zaaria a urlat deodată ca scos din minți : spune, mă, dacă ai venit ! Se iscase în piepturi o înfiorare de care nu mai puteau scăpa, mai simțeau încă plutind prin coridoanele întunecate mînia răgușită a bătrînului și l-au auzit pe Ilie rîzînd ascuțit ca un huhurez din pădure — am venit, mă, uite că am venit.

Apoi erau față în față, Ilie și Zaaria, fiecare privind țintă în ochii celuilalt, fără să clipească, fără să scoată o vorbă, au rămas așa mult timp, chiar și atunci cînd au început să bea, ochii lor albaștri nu aveau nimic comun cu băutura, se încleștaseră deasupra paharelor, erau tot mai arzători, Ilie vedea cu groază cum ochii bătrînului se măresc, se contopesc, era ca un lac blestemat, simțea că acolo este sfîrșitul, Zaaria știa că Ilie trebuie să moară, oamenii știau că Ilie trebuie să moară, Ilie știa că toți știu că el trebuie să moară și abia atunci toată tristețea lui s-a revărsat în cîntecul acela străin și ciudat, oamenii aproape nu mai puteau suporta și așteptau să se sfîrșească și cînd nu au mai fost cuvinte și privirile împlîntate în celălalt nu și-au mai găsit nici o justificare, Zaaria și-a scos încet cuțitul din carîmb și l-a lăsat să tremure în pieptul lui Ilie, feciorul lui care fugise odată cu cocorii și se întorsese după o iarnă, o vară și încă o iarnă, în primăvara aceea ațîțătoare, cu miros de verde și otravă de lună.

Gore nu învățase cîntecul dinadins, se îmbătase și și-a adus aminte fără să vrea de frate-său Ilie, și tot fără să vrea i-a venit pe buze cîntecul. Era un bocet tărăgănat, de lucruri nevăzute și străine, nu-l prea înțelegeau, tocmai de aceea ascultau cu gîtlejurile încleștate, se iscau în minte alte tărîmuri, altfel de oameni. Ei cunoșteau doar cîntecul alb de moarte al viscolului, iarna cîntau de moarte și stejarii fulgerați aproape de rădăcină. Ciudat și străin era cîntecul... Femeile lor nu purtau vreun nume, ei spuneau simplu — femeia mea — se obișnuiseră să le găsească calde, noaptea, în colibele lor mici de bîrne, sub pături aspre și cenușii, aproape nu le cunoșteau și poate că or fi fost puși în mare încurcătură dacă cineva i-ar fi obligat să și le recunoască la lumina zilei. Nu văzuseră pe nimeni să-și ia singur viața, acolo omul murea cînd trebuia să moară, și asta nu depindea niciodată de el. Nici fîntînă nu văzuseră, apa țîșnea în toate izvoarele și era așa cum trebuie. De unde era atunci cîntecul, de ce îl adusese Ilie și de ce îl cînta acum Gare ? S-a stins pe negîndite cîntecul, așa cum începuse, fără ca cineva să-și dea seama, nu contenise încă vîntoasa în pădure. Gore și-a repezit, scurt, fruntea în lemnul tare al mesei, a simțit surprinza celorlalți și a început să rîdă înecîndu-se și arătînd cu degetul la oameni. Apoi și-a aruncat bărbia înainte și a scrîșnit cu o ură grozavă, pe care nici el însuși nu și-o recunoștea : Ce zici, tată, dacă îmi iau valea de aici, ce zici, mă omori și pe mine ca pe Ilie, ce zici, tată ? Părea foarte interesat de răspunsul bătrînului, dar Zaaria tăcea, îl lăsase în plata domnului pentru că îl știa beat sau poate pentru că îmbătrînise între timp și nu mai avea destulă vlagă în brațe. În orice caz oamenii au început să bănuiască o mare nenorocire, care îi viza direct, nu-l învinovățeau de data asta pe Gore, îl considerau numai bolnav, o boală cumplită și necunoscută, cu atît mai cumplită cu cît era necunoscută, abia acum s-au gîndit că nici Ilie nu fusese vinovat, intrase și în el viermele neadormit al bolii, își spuneau că străinul adusese cu el ciuma aceea nemaivăzută care te face să-ți zdrobești fruntea de mese, să nu-și mai placă pădurea și să fugi bezmetic încotro vezi cu ochii.

Iată și Gore s-a ridicat năuc și a ieșit din Rotundă fără să mai privească înapoi, erau aproape siguri că nu se mai întoarce niciodată, dar ce nu cunoșteau oamenii era starea grozavă în care se găsea Gore. Gore nu mai era Gore, pe cel care fusese pînă atunci îl simțea dușmănos, agățîndu-i-se de picioare, era o umbră înfricoșătoare și grotescă. I-a venit un gînd și s-a prelins hoțește pe lîngă văgăuna de la marginea cătunului, a văzut cum se prăvale umbra în prăpastie și a fugit la vale, ușurat, ca un ucigaș care s-a gîndit toată viața la victima lui. Dar cînd a întors din nou capul a găsit-o tot acolo, încleștată de el, amenințătoare și statornică. Se gîndea că din cauza ei nu va scăpa niciodată din pădurea aceea blestemată, fugea acum în neștire, fără să se mai gîndească la ceva și fără să-și mai simtă picioarele, și ar fi alergat poate așa pînă ar fi căzut fără viață la rădăcina vreunui copac, dacă nu ar fi nimerit într-un drum larg tăiat în pădure și nu s-ar fi oprit lîngă el un camion. S-a urcat sus, pe trunchiurile acelea moarte, mașina cobora în viteză, se simțea mai în siguranță și-și scuipa din cînd în cînd, cu dezgust, umbra care se lungea și se scurta ca o lipitoare neagră, se întreba pînă cînd se va mai tîrî așa în urma lui, prin toate noroaiele drumului, dar tocmai atunci o haită de cîini au sfîșiat-o cu furie, în primul sat cu fîntînă, din vale. Pălise luna și se revărsau nezăgăzuite zorile, niciodată nu văzuse atîta lumină, ar fi cîntat dar nu știa nici un cîntec de bucurie, a început deodată să chiuie și să-și rotească nebunește brațele, înnebunise de fericire pentru că acolo, departe, se zărea cenușiu, Orașul.

TONITZA MANGALIA

DUMITRU M. ION

Balcanice

— poeme —

XVII

Voi lenevi ascuns pe burta de caic
Și-n seară luminări voi reaprinde
Voi da din mîini spre pîntecul Halic
Și-l voi găsi învins de ierburi prea
flămînde.
În bucuria morții voi uita șalvarii
Și goliciunea-n îngroparea ierbii
Lîngă saraiuri dărîmate pe gurile de carii;
Fecioare de ospățuri în dragoste cu verbii
Trăiesc la malul ros de lingușire —
În carne strigă văduv minaretul
E ochiul meu pe-un tors în prăbușire ;
La țărm femeia-și vinde coleric, acaretul.

XVIII

Dulcele, ispititorul apărător împărătesc
Îți aruncă în gură popoare de saraili ;
Peste halvale si ciubuc udat de rachiu
moschicesc
Cîntă noaptea fluturi de pers în geamii.
Curg mirodenii din ochi de miel
înjunghiat,
Lopeți de smirnă sfințenia îneacă ;
Roagă-te fiindcă prin miere am înotat,
Acum printre mirti puterea să nu ne
petreacă.
Noi singuri fugari ne-mbăiem în cafele,
Neputincioase rîpi de baclavale sărim —
Domniță, să pui pieptul gol în perdele
Țuțurii țîțelor, neatinși să-i miruim.

XIX

Giubele înnegresc covoarele persane —
Mortul traduce scoarța lui Plutarc
Un milion copii se-grașă din coroane
Și scuipă mirodenii în gura de monarc.
Atlazul linge-n șoaptă porcelanul
Piciorului copilei la efrit nedată ;
Canarul în păcate își siluiește clanul
Și-n colivie ouă femeia-naripată.
Noi Kiros știm că-n balta primăverii
Cu fir din viermi de Pers am spînzurat
Alcovuri îmblînzite cu moaștele plăcerii—
Dar unde-i ceaiul veșnic cu abur
demodat?

XX

Sfinți întrupați în triste luminări de fagur
Știu singuri altoiul blîndelor miele :
Se vestesc cuvîntări pre muntele
Argianagur
Că-n pîntec au suflat și sufletul cere
Viața de abur, recele punct al plictisului
Cînd plînge-un cuțit la gîtul de oaie
Și cade în candeli seul de marmor al
paraclisului.
Sfinții din fagur strigă satanic în
ploaie :
Țărîna se-nvîrte, muntele cade pe miei,
Turle de gheață mișcă oceane de morți,
Din humă, groparii ne fac un iglu, peste
piei
Noi rîdem și-n piept moartea se-nchide în
toți.

XXI

Ci noi rîdeam cu lacrimi rar pe
catifele —
Cu lacrima de taină a unui
labyrinthodont ;
Gasteropozi spurcați urlau vechi
menestrele
Și iar scuipam oceanul cu
marginea în Pont.
În rîs turbate sexe îmblînziră goana
Coruptelor fenicii cu gust miriapod.
Visam ruptura continentului Gonwana,
Țărmii plutind în umbra rebelului exod —
Apoi cum tremuram sub gura de ghepard
Și carnea-i întristată — domenii
înecate-n miere —
În tribul nostru fiecare deget murea
pe-un miliard
Și-n somn cîntam cu lacrimi, rar
pe catifele.

CEZAR IVĂNESCU

Leviathan

(fragmente)

În dimineața de regină o roabă-ți plînge
într-o muțenie egală
și plînsu-i nu începe nu-ncetează nu se
adaogă
asemeni unui potir plin de sînge
lucește de-acel roș exact al morții...
.. ce-i mai curat ca aurul și moartea
te-ating cu mîna morții
O, Besne, ceara mea
să nu mai fii tu însăți...
dorința numai una
iubește-ți-o
cu-ncetul obsedată
vei înțelege că-orice dorință-i moarte
și-alegeți moartea ta...

În Bagad cînd mă născui eu, Besne,
adică, ce spun, cînd am fost născut,
căci dacă singur m-aș fi putut naște
toată dorința mea care mă face singur
deodată s-ar fi cheltuit
și-aș fi rămas o simplă
picătură de sînge a nimănui
pe-o treaptă de ivoriu...
Așează-te cum îți e mai bine...
Steaua a fost văzută
Hiparch ne-o zise,
fără să clipească a apărut lucind puternic
ca rîsul nostru
cînd eram copii
și-a amuțit
cum o corolă
dînd parfum
sieși își dă parfumul morții
și dispare
încît n-a fost nevoie
să mă ridic la ea
Ochiului meu singură s-a arătat
murind
ca un prieten reîntors printre prieteni

Sînt singur, Besne,
tu nu-mi aduci decît parfumul
singurătății mele în alt chip
și tot ce-ating îmi aparține
Steaua de sus mi-aduse-ncredințarea
nașterii ei și morții ei
și ce-o purtam în mine
iar viața, Besne, a dat glorie egală
cețoaselor și variatelor ei forme
a mea
e c-o dorință-n plus
cea a singurătății
și tot ce-ating eu, Besne,
nu poate să ia decît chipul meu
al perfecției umane

preoteasă
moartea nu mai e
e numai spaima
și pedeapsa vieții
Să coborîm în camera delirului
noi care sîntem
cei mai tandri monștri
în misterul nopții
căci, doamne !
misterul nopții nu e făcut din ignoranța
mea

Turn

Mă-nduioșează-acest copil
cu siguranța ochilor lui morți
Nu-s morți ? în dimineața
care vine aplecat ca-n
grosul strat de flori
vezi floarea care-o să răsară
ca o voce feminină-a experienței pure
Cum încă odată-n umedul pat
miliardele sexelor se-ncing
din grație pentru-această repetiție
odorantă
ziceți-i și lui
de ce ? de ce i se suge inima ?

de ce ochiul lui privește
infinitul spectacol
așezat în formale șolduri arămii
și usturătoare-n simetria morții ?
de ce ochiul lui să fie
cînd nu poate luci de bucurie
la vederea unui adevărat spectacol al
morții.
Justificație a vieții lui ?
și de ce ? și de ce ?
și de ce să moară ?
să zdrobească-această credință
în eternitatea morții ?

Sunseri

vînzîndu-ți forma trupului tău orei
'n ferocitatea ei totală
de aur îmblînzindu-ți moartea
sugîndu-ți forța

precum ochiul copilului
neantul ca pe-un sîn matern
vînzîndu-ți forma trupului tău orei
tu și putința morții ți-ai vîndut ?

Sunseri

În seri de cuarț — demult stăpîna limbă
demența pitulată-n talpa goală ți-o așezi
sîngele se revoltă străin închis cu plînset
de copil
salt ca lacrima peste potența

unor domuri nepopulate
numai ochiul e stăpînit
de o cutezanță adîncă a morții
crinului dă-i siguranța lui de crin, doamne,

abulicului genunchiul i se moaie
cu mîna ta care e omenească
prinzi ca petala culoarea-i spre-a și-o
da morții
adormitele țeste lucind de preț

în lene cad pe fina treaptă de ivoriu
și-un ritm al nopții seamănă
e o cîntare ce doar' în creieru-ți mai
sîngerează
asemeni unui gît de cal
crinul se apleacă în înălțare să-ți bea
inima !

Sunseri

Sunseri, doar știi, doamne,
dă-mi și mie-acea pace-a trupurilor
tinere pe drumuri
în cupola tragedă-a imensității
călăuziți de-acele nimicuri enorme
în acea durată care singură se sărută
de-atîta mulțumire
dă-mi și mie acea siguranță criminală
cu care sîngele îmi curge val pe gură

Rod

Ori altcum în lumea
cu sîni exacți ai neinițierii
căpușă de buboi ca un cap
de crin galben
lucind în irisul
înflorit de un surîs al morții ?
în suferinți

coboară sîngele semeț
ca țestele-ntr-o
biserică

și suferința cea mare
nimănui nu-i e dată
cum viermele perfecțiunii
cît un cal
în copite roz calcă
ființa morminților
s-o apuce cu dinții
în carnea lor
vie-a locuit
i-a devorat în moarte
și călcătura lui
e-o laudă cîntărețului
care zice : nimănui nu i e dată
suferința cea mare

Turn

Unul dumnezeu nefiind
fiecare e liber să creeze
nu va face mai mult
decît altul sau altul
Adică un lucru bătrîn
eu de pe-acum visez
cu greutate
că-mi stăvilește ochiul
cîte-un om sau altul
ca o ceață dospită
eu de pe-acum visez
la acea conștiință suavă
ce minții îi va aduce
o încîntare de gîză
ce simțurilor va dărui
impotența la adeverirea
ființei umane
ochiul, ochiul meu fericit
va trece-n cîmpie
ca regina săltăreață.

ora oglinzilor

I. NEGOIȚESCU

1.
Balduin de Tyaormin (a)

Acest nume prețios, compozit, cu rezonanțe ce se reflectă una într-alta, iradiind policromii diamantine, răspîndind împrejur esențe muzicale, de consistența fumului, e numele fratelui meu. Bunicul nostru, vestit colecționar de pipe (între care poseda și pe aceea a filozofului arab Averroes, posesiune fatală, plătită în cele din urmă cu viața ; sau o pipă roză, din arcuiri senzuale de spumă de mare, ce ar fi aparținut însuși lui Orfeu, dacă evenimentul ar fi credibil), acest bunic straniu, cu existența interiorizată spre adîncimi inexplorabile ale spiritului îndrăgit de miraculoasa sa strălucire, ancorase în anume vechimi, ce le gusta cu voluptate de intelectual decadent, studiind mai cu osebire epoca ptolemeică sau timpul înecat în negură al cruciaților vrăjiți de aura bizantină, himerici amorezi ai purpurei imperiului latin de răsărit, — sau, în fine, pictura chineză cam pe aceeași vreme, adică în perioada lui Sung, cultivată pentru coloritul ei șters, filigran, mineral. La vîrsta de șaizeci și opt de ani, păstrîndu-și întreaga vigoare a mușchilor, elastic în gesturi și cu mimica fluidă, era capabil de exhibiții din cele absurde ale inteligenței și totuși, mărturie a gustului său superior, alesese pe cea mai plină de sens estetic, ce corespundea întocmai intențiilor sale de maximă spiritualizare. Părul său platinat, de nuanțe albastre-fumurii, era o minune pe măsura devoțiunii sale artistice și poate provenise din foarte ascunse izvoare magice, atît rămîn și acum de pătruns de impresia, bogată în nuanțe din cele mai contrazise, pe care timpul nu mi-a șters-o din memorie, ca dovadă a unei frumuseți într-adevăr de sorginte divină. Podoaba aceea, dar unic al naturii, de puterea spontană a păunului, investmîntat feeric, era un amănunt din planul prețiozităților, cultivate cu pasiune de bunicul meu, și din care avea să nască și numele de virtuozitate onirică : Balduin de Tyaormin... Studiilor vechimii de splendori, le închinase partea cea mai bună a vieții sale, cînd își întorsese elanurile demiurgice spre interior, unde privea ca într-o oglindă, ce consuma o vastă lume, un cosmos sui-generis, de vise. Exhibiția nu era în totul o exhibiție, fiindcă îmi închipui că planul ei se construise în ani neîntrerupți de imagini scumpe, ce convergeau în focarul obsedant, din care avea să țîșnească la momentul potrivit întruparea aproape nefirească, într-atît de uluitor identică cu sine însăși, a unei idei de pe marginea fecundă a somnului spiritual. Socotindu-și cunoștințele în domeniul preferat, acum perfecte, și experiențele interioare deplin consumate, ca un foc stins ce aștepta alte pîlpîiri dinafară spre a mai continua sensul existenței telurice, el alese pe acel dintre noi, pe care îl credea mai potrivit sublimelor sale intenții, și care fu fratele meu, atunci în vîrstă de doisprezece ani. Acesta avea priviri sălbatice, parcă de pădure, crescut în ignoranța unui parzifal de laborator. Proiectîndu-și spiritul, cu voluptate narcisică, în fragedul intelect al fratelui meu, de o gîndire crudă și absolut necultivată (nu știa nici măcar ceti), bunicul îi imprimase avînturile sale obscure, ce duceau spre imaginea sintetică, decadentă, visată cu atîta ardoare în studiile închinate vechimii diamantifere. Retrași într-o cabană împrejmuită de imense bazalte, de pe coasta Carpaților apuseni, în tovărășia mută numai a unei slugi, pe care bunicul o dovedise (Arpan Fer îi era numele !) că descinde din Asan împăratul, ale cărui legături cu imperiul latin de răsărit sînt prea bine cunoscute, — în doi ani minunea se desăvîrșise, prezentabilă în muzee dacă ar fi fost necesar, căutîndu-și demiurgul dacă bunicul meu ar fi părut prea modest, oricum palpabilă, ca niciodată rostul vreunei creații artistice...

În locul fratelui meu Patris (de alt fel nume tot atît de sublim și care fusese dorința de pe urmă a mamei noastre...) ... pe muntele peltic coborîse alături de bunic și de Arpan Fer, un necunoscut blond, străveziu, cu privirea deschisă ca o nemărginită noapte transparentă, descompusă de fiorul astral, un adolescent botezat proaspăt : Balduin de Tyaormin. Numele acesta, purtător de nuanțe muzicale, înmiresmate magic, era vestmîntul de preot ce apăsa mai greu ca aurul de pe umerii plăpînzi ai adolescentului, care era totuși fratele meu și care semăna îndeaproape cu fotografia păstrată în album, încă înainte de minunea de pe munte.

2.
Balduin de Tyaormin (b)

Acest nume prețios, compozit, cu rezonanțe ce se reflectă una într-alta, e numele fratelui meu. Bunicul nostru, vestit colecționar de pipe (între care poseda și pe aceea a filozofului arab Averroes, plătită în cele din urmă cu viața) ancorase în anume vechimi, ce le gusta cu voluptate de intelectual decadent, studiind mai cu osebire epoca ptolemeică sau timpul neguros al cruciaților vrăjiți de aura bizantină, împotmoliți în purpura imperiului latin de răsărit, — sau în fine, pictura chineză cam pe aceeași vreme, adică în perioada lui Sung, a cărei cromatică o socotea superioară impresionismului. La vîrsta de șaizecișiopt de ani, atunci cînd fratele meu avea doisprezece, socotindu-și cunoștințele în domeniul preferat, acum perfecte, își alese pe acel dintre noi, pe care îl credea mai potrivit sublimelor sale intenții. Proiectîndu-și spiritul, cu voluptate narcisică, în fragedul intelect al fratelui meu, de o gîndire crudă și cu totul necultivată (aproape nu știa ceti și scrie), îi imprimase elanurile sale obscure,ce duceau spre imaginea sintetică, decadentă, visată cu atîta ardoare în studiile sale închinate vechimii de splendori. Retrași în cabana ascunsă pe o creastă împădurită a Carpaților apuseni în tovărășia mută numai a unei slugi, pe care bunicul meu o dovedise (Arpan Fer îi era numele !) că descinde din Asan împăratul, ale cărui legături cu imperiul latin de răsărit sînt prea bine cunoscute, — în doi ani minunea fu gata. În locul fratelui meu Patris (de alt fel nume tot atît de sublim...) de pe muntele peltic coborîse, alături de bunicul meu și Arpan Fer, un necunoscut blond, străveziu, cu privirea deschisă ca o imensă noapte trasparentă, adolescentul botezat proaspăt Balduin de Tyaormin. Numele, purtător de fine nuanțe muzicale, înmiresmate magic, era vestmîntul de preț, ce apăsa mai greu decît aurul, pe umerii plăpînzi ai acestui adolescent care era totuși fratele meu și care semăna aproape cu fotografia păstrată dinainte de minunea de pe munte. Arpan Fer, țăran tînăr și voinic la trup, dar cu mîinile de prinț, păstrînd o privire albastră de pură idioție, venită desigur din lipsa oricărei revelații intelectuale, sfios și angelic în gesturi, pe cît de demonică părea ființa întreagă a celuilalt, îl însoțea pretutindeni, aceeași slugă de neam regesc. Mai ales după moartea bunicului,ce se întîmplă la un an, ei erau mereu amîndoi, vorbindu-și rar, Balduin căutînd să-și verifice lumea senzațiilor prin simțurile mai pure ale lui Arpan Fer.. Locuiam atunci într-un orășel dobrogean, unde toți ceilalți erau tătari, și casa noastră din strada Petru Cercel, la numărul 3, părea ultima limită a lumii. Afară de călătoria în Carpații apuseni, fratele meu Balduin n-a părăsit niciodată colțul obscur al tătarilor. Astăzi, cînd mă gîndesc la toate întîmplările, Balduin de Tyaormin îmi apare ca un han degenerat prin cultură, înstreinat pe țărmul unui veac, în care orice frumusețe a spiritului e atribuită fantasmei sau paradoxului.

Arpan Fer și Balduin de Tyaormin cultivau plimbările însorite pe drumurile pietroase și se minunau, totdeauna cu același elan spontan de forma arcuită a rocelor, ori de ascuțișul tăios al coastei marine. În zilele ploioase Arpan Fer cînta la harpă și mîinile lui păreau cuprinse în delir, în timp ce mîinile lui Balduin de Tyaormin odihneau pe o pernă de catifea roșie, somnolente, îndurerate. Dar bucuria vieții lor a fost pe cît de plină (așa îmi închipui...), pe atît de scurtă ; la douăzeci și trei de săptămîni după moartea bunicului, o boală misterioasă puse stăpînire pe ființa lui Tyaormin. Întîi îi amorțiră degetele de la picioare și nu mai putea suporta umbletul, el care gustase cu înfiorare din fiecare plimbare, din fiecare contact cu imensitatea rotundă a spațiului, spre care îl îmboldea un avînt secret. De atunci nici Arpan Fer nu mai părăsi odaia de suferință, cîntînd spre revărsatul zorilor, din harpă, cînd sunetele încordate ale instrumentului se acompaniau de foșnirea mătăsoasă a mării luminate de dincolo de zare. Cîntecul lui Arpan Fer era neschimbat, un cîntec vechi, primitiv și totuși luminos, ca un fragment din brațul vreunui idol păgîn, îngropat sub uitare. După sfîrșitul cîntecului, se așternea în odaie o lespede nespus de grea, parcă de tăcere și totuși era altceva, ca un păcat scurs prin veacuri și purtînd toată greutatea lor...

Tyaormin începu să studieze pictura impresionistă, deși bunicul îi imprimase un fel de dezgust pentru aceste moduri de artă. Înainte de prînz nu-și ridica ochii de pe albumele de artă impresionistă, în timpul prînzului vorbea numai cu Arpan Fer, ale cărui cuvinte le sorbea ca pe o înaltă poezie, deși de multe ori mie îmi părea absolut fără niciun sens, sau ca divagații verbale pe marginea unui cuvînt ce pentru ei părea plin de tainice semnificații. Eu nu aveam cheia și asistam absent, ori amețit de învolburările de fum ale conversației lor atît de stranii. Cînd soarele începea să apună, Balduin răsfoia, fără a ceti, numai cărți vechi spaniole. Revenea foarte des la Cervantes, pentru care avea o admirație aproape sacră. Cînd răsfoia galbenul exemplar din „Don Quijote", în ochii lui strălucea mai vie acea flacără, diamant negru, de o radiație înfiorătoare, demonică. Ascultînd cîntecul lui Arpan Fer, înainte de lumina dimineții, ochii lui păreau în schimb incolori, diamant sterp.

Paralizia progresa cu fiece oră, cu fiece clipă și sînt convins, astăzi, că el era perfect lucid de această progresie a bolii în clipă, urcînd cu încetineală dar sigur, tot mai sus, pînă unde avea să însemne sfîrșitul. O singură dată l-am surprins pe Balduin cu ochii înlăcrimați, ca pentru un trist destin (așa îmi închipui, deși nu pot verifica) iar Arpan Fer îi săruta mîinile, avid după o voluptate nebănuită, cînd privirea lui se scurgea pe umerii dezgoliți, pe buzele, pe obrajii de o frumusețe eterică, ai lui Tyaormin privire extatică și infinit languroasă totodată... Am închis ușa cu băgare de seamă și m-am retras, cu presimțirea că ar fi fost din partea mea un sacrilegiu, o profanare, să tulbur clipa de cristal viu a celor doi singuratici, din altă lume decît cea comună, în care eu eram un membru obișnuit. Ce-i drept, în odaie se aflau o mulțime de crini violeți, de stîncă marină, care răspîndeau un parfum ciudat, în tot cazul mireasma mi-e foarte confuză în memorie și nu aș putea jura dacă era așa sau cu totul altfel. În seara următoare, Balduin avea pe marginea măsuței de noapte o călimară și foi albe, transparente. În zori, cînd Arpan Fer își cînta melodia arhaică, primele versuri ale lui Tyaormin se prelingeau albastre și stîngaci grafiate din pană, cu un scris filigran, pe care nu-l mai văzusem niciodată, căci el nu obișnuise să scrie pînă atunci. Nu numai caligrafia era crudă, copilărească, de începător neinițiat în taina condeiului, dar versurile erau, deși decadente, totuși din aceeași esență puerilă, gingașă, cristalină.

Boala evolua însă din ce în ce mai repede, încît peste treisprezece seri mîinile amorțiseră și ele. Erau acum întocmai ca un fruct veșted, cu pielea încrețită, cum am constatat cu dezolare în a treisprezecea dimineață. Terminase tot atîtea poeme... În ziua aceea, l-am văzut pe Arpan Fer mai plin de idioție ca altă dată (cred că era suferința fără margini pentru descompunerea materială a lui Tyaormin) și după amiază nu mai era prin preajma casei, unde umblase neliniștit în ziua aceea. Dispăruse pentru totdeauna, voind poate să rămînă cu imaginea imaculată, cel puțin a capului încă frumos, al lui Balduin. Sau poate... Fratele părăsit poate știa, căci nu m-a întrebat în zilele următoare, cîte au mai rămas, despre fuga lui Arpan Fer. În ultimele două zile de viață, buzele lui Tyaormin se învinețiseră, le umezeam din cînd în cînd cu parfum de crin alb, de la gheață, care era și rece și fierbinte în același timp, cu efect imediat pentru simțurile ultime în descompunere. Un doctor absent veghea pentru cele din urmă cuvinte rostite de buzele lui Balduin de Tyaormin, versuri rătăcite... Cu ultima sforțare mi-a cerut să-i aduc portretul curtezanei May Belfort (suprema iluzie impresionistă !) și cu ea în ochi s-a stins brusc, cu fața crispată, de poamă stoarsă. Avea șaisprezece ani. Împreună cu doctorul am reconstituit, mai apoi, fragmentele de vers ce rostise în dimineața morții, la ora cînd altădată răsunase cîntecul lui Arpan Fer :

fragi albaștri se topeau în vin
plante galbene compuneau dezastre
(...) mandolina ghețurilor pure
oglinzi de ger în unde destrăma
dintre (oglinzi) și aștri
destinul meu e orb
delirul îmi consumă
plăpîndul euforb

Versul e aproximativ, reconstrucția neverificată, ca o undă de fum, corabie arzînd pe calea lui Balduin de Tyaormin, fratele meu îngropat în cimitirul tătăresc, aproape de casă, la 8 octombrie 1935.

3.
Patris

Patris..., iar Patris, totdeauna Patris...

Cu toate că-l descoperisem asistînd la scena ce se repeta hidoasă în pavilion, unde desigur fusese un spectator neobosit, ce se repeta joia și vinerea, figura lui impasibilă, ușor brumată de ironie, îmi dovedise rolul său de neprihănit demon la acele practici obscure. Otrăvit în inimă, el își păstrase instinctul pur, neparticipînd la voluptățile pipei. Eram amîndoi copii cu inteligența monstruos de lucidă, prematură, sfredelind în sfera tenebrelor intelectuale, unde eu descoperisem, prin cultivare, minuni de speculație estetică, iar el, printr-o intuiție genială, căci nu știa nici măcar ceti, raporturi cosmice între manifestările vieții și ale morții, gustînd din sarea mării, ca din eternitate, luminile sîngelui, care circula prin vinele lui și ale panterei, prin frunzele de lămîi și nervurile nenufarilor, prin sămînța animală și cristalul cărbunelui străveziu. Dezlega nodul depărtărilor în singurătate, odihnea în lutul viu, după o dimineață de somn, mușca din miezul rece al focului, asculta cîntecul umbrei sale, seraful mort în pervazul lunii, și zîmbea dureros în trecere, sorbind cupa cu noapte. Se oglindise în mine, ca în apa cea mai perfectă, și în imaginea mea se iubise pe sine, cu un amor narcisic, plin de parfumele amurgului. Semănam bine la față și la trup, doar părul lui Patris era argintiu și ochii lui erau verzi, cu adîncimea pierdută în infinit. Purtam amîndoi amprenta aceleiași fizionomii și în adîncurile sîngelui nostru veninul era același, blestemul ce ne devora pornea din același izvor, de aceea iubirea noastră, aparent stinsă, de la venirea lui Serai, continua latent poate chiar sub straturile sîngelui, în pămîntul eterat al sorgintei noastre comune. Aveam amîndoi o țintă îngemănată, care se contopea definitiv în moarte și dacă trecerea noastră se diferenția după modelul lumii materiale, dincolo împreunarea spiritelor noastre se împlinea din veșnicie, imens mormînt al efemeridelor. Curăția trupească a lui Patris, opusă decăderii mele trupești, era totuși din aceeași esență a păcatului ancestral și dacă brațele fierbinți ale mocirlei mă îmbrățișau amical, balanța rămînea neatinsă. Copilăria lui se pîrguia în grabă, din soarele subțire al primăverii, așa că păstra o cruzime nespus de pură a ființei lui materiale, ca și a gîndirii, care părea pentru eternitate ne-începută, deși formele lumii se imprimau adînc acolo, dar poate că un zefir perpetu ștergea pașii de pe nisip și forma lui sublimată, turnată în pura geometrie, se așternea în straturile tenebroase ale subconștientului, de unde evada în chip revelator, la clipa cea mai oportună. Frăgezimea de lujer a trupului său, picioarele lui perfecte, desprinse din apa vie a marmorei, mîinile lui capabile de gesturile cele mai aerate, coregrafie naturală, toată ființa lui crescută din unduiri de plantă acuatică, o iubeam cu acel păcat al înaintașilor din care veneam. Dragostea mea pentru Patris era o altă nuanță, destul de viu colorată, a dragostei lui pentru mine. El era mai perfect decît mine și eu iubeam tocmai acel grad ce trecea peste desăvîrșirea mea, el era ceea ce eu puteam atinge numai în moarte, iar el iubea în mine trecutul său posibil, treaptă inferioară și totuși sublimă, prin care el numai trecuse. Eu îl iubeam pe Patris pentru el, în timp ce Patris pe el se iubea prin mine. Cînd ne-am îndepărtat, amorul lui de Narcis continua, în aceleași sfere, deși atunci nu-mi dam seama, din depărtare iubirea lui se răsfrîngea prin mine în copilul vagabond. Prietenia cu Serai era din dimensiunea mea naturală,intra în cercul fenomenului meu ca una din părțile împlinirii. Dar ceea ce Patris nu putuse suporta, ceea ce el considerase ca un sacrilegiu, era prezența lui Serai în sfera sa intimă, acolo unde numai eu — și în ce calitate ! — pătrundeam. Vagabondul se asimila numai prin mine, unica lui rațiune de a exista fusese împlinirea cercului meu și de aici pînă la a rîvni la puritatea lui Patris, prăpastia se deschidea fără ieșire. Și el se prăbușise în prăpastie, citind oroarea prezenței sale în ochii lui Patris. Ura vagabondului pentru fratele meu, pe care o descifrasem în nenumărate rînduri, ascundea ca o mască lucrată cu mult efort, o devoțiune tragică, o idolatrie în toată puterea cuvîntului și sărutul său orb pe fruntea interzisă avusese ceva dintr-un act de ritual păgîn, dezgropat de pe cîmpiile pustii ale Asiei, unde strămoșii lui Serai se iubiseră și muriseră cu veacuri înainte !

Dar acel sărut, împlinire a unui vulcan de neputință, îl pierduse pentru totdeauna, fiindcă disprețului de gheață al lui Patris el nu-i mai putea supraviețui.

(Din carnetele anului 1941, la Sibiu).

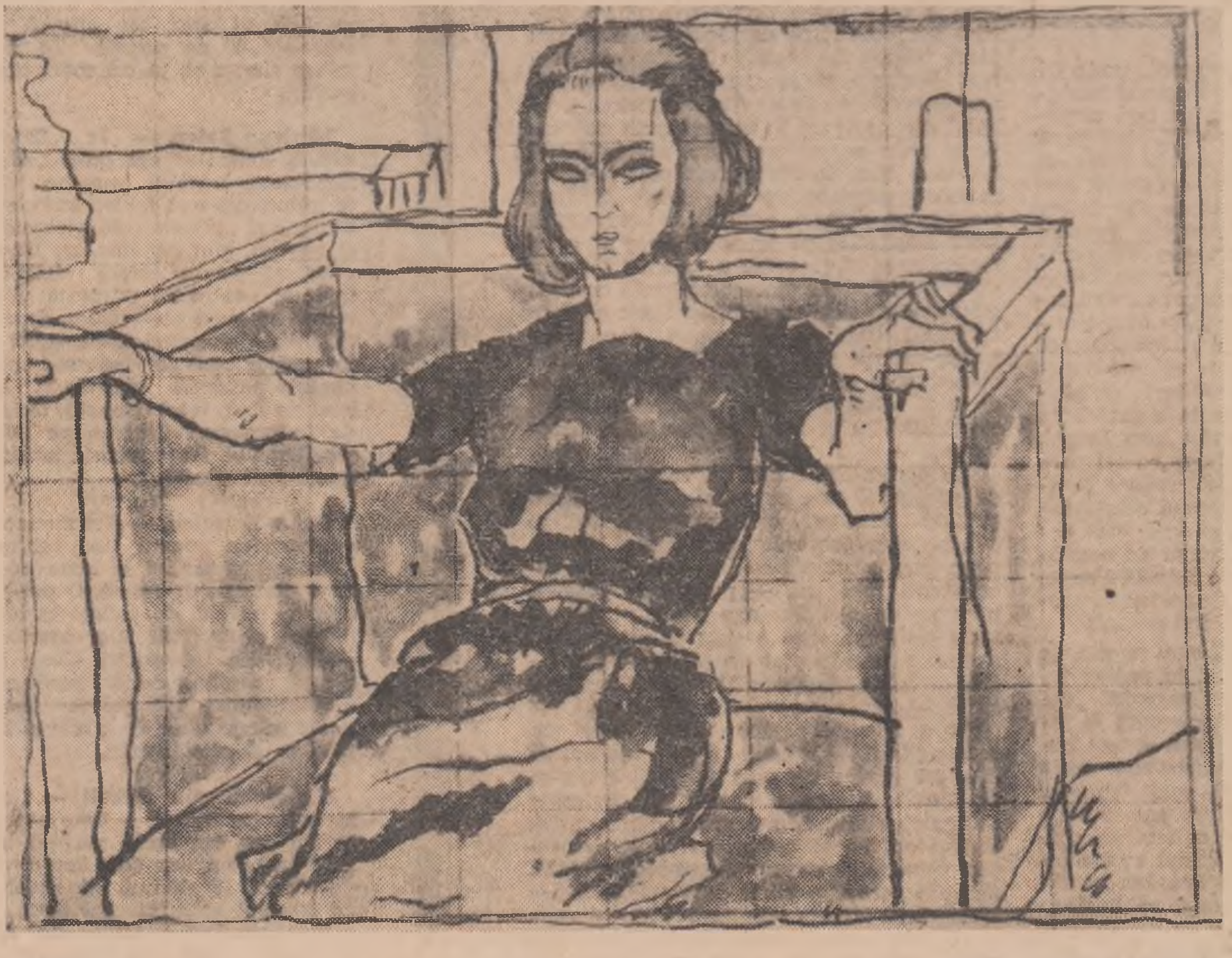

TONITZA — FATĂ IN FOTOLIU ROȘU

FLORIN COSTINESCU

Sub cuvînt

Nu e cer acesta ci cuvînt
Gravitația, doamne, e-o absență de zei
Doare trupul de se scutură și fructele sălbatece
E frig sub cuvînt.
Lumea urcă-n eclipse din nașterea ei.

Ierbi și cetăți vorbesc despre cenușă și rost,
Cuvîntul le macină : e apă, e vînt, e rugină
Rugăciunile sînt de prisos :
înainte de a se naște
Uciși toți zeii au fost
Sub cuvînt e noapte cînd batem cu pumnii-n lumină.

Straturi

Sub scut
gîndește pieptul luptătorului ;
Sub nevremelnicia învinsului
sămînța căreia i-au crescut mîini
își mută singură pămîntul
după ce neîncolțirea i-a ars
aripile de pasăre
ochii de animal domestic
virtutea și păcatele.
Mai jos, restul pămîntului a înghețat
de prea multă odihnă.
Nefericit s-a răstignit singur
pe crucea apelor.
O împăcare cu sine
îl cufundă în sine
pînă dincolo de sine
unde e fierbinte și roșu
și violet — răsărit captiv
între coarnele
primei zile.

Etc...

Soarele răsare...
Zile trecute...
Soarele apune...
Zile rămase...
(Calendarul)

Mă bănuiești de prea multă iubire, clipă
Mă dojenești cu degetul tău descărnat de departe
Te văd stînd în genunchi cerșind la porțile sufletului
Troienită de umbrele păsărilor și bătrînă.
Un regret pentru evul mediu mi te-apropie.
Vrăjitoare scăpată de rug de o naștere tîrzie.
Cînd mă privești capăt alt chip, oasele îmi zornăie altfel
Cad din mine ca-n fîntîni părăsite
Cu ape otrăvite de spaima broaștelor
În spații unde își dăruiesc morminte exilații.
Acesta e aerul pe care îl respir, pe care îl mint
Cu gesturile mele cînd construiesc case,
tai nodurile de pe copaci și zbor discontinuu.
Din el a supt copilul meu laptele mamei sale
El i-a crescut dinții, încet, cu trudă
Cum a născut și munții în care viscolește și de foarte curînd
Iubirea e aerul acesta pentru care ne batem
Cu noi înșine și ne strivim sub viclenii nevinovate.

Iubește-mă trist

Iubește-mă trist zi cutreerată
De cuvinte neadevărate
Iubește-mă trist și în silă,
Doar că jumătate din lumină.

Tîrgul de noapte descumpănește pămîntul.
O, tîrgul de noapte, vinovat, vinovat ;
Iubește-mă trist, în batjocură
Cu soarele demult scăpătat.

Am vîndut vocalele și silabele
La preț de lacrimă vinovată
Iubește-mă trist, cu dispreț
Cu trecerea păsărilor desperechiată.

A muri

Aer cu porți prin care se intră în aer
În aerul dinlăuntru încă nerespirat
Al tuturor lucrurilor — alergînd
Din întrebare în întrebare
În ce infern am intrat ?

Nimeni nu cîntă, nu plînge ; peșteri, dealuri, șesuri
Urechile țiuie a pustiu
Silabele sînt lilieci agățați de cerul gurii
Ceață-nainte
O, aș înțelege acest întuneric cumpănind totul
Mult mai adînc, mort, decît viu.

A muri — privilegiu, și-a te naște afară
Încă o dată să strigi ce-ai văzut.
Deschise dinlăuntru porțile-aerului
Sînt pupilele noastre uitate în lucruri
Încă nainte de a ne fi născut.

GORUN MANOLESCU

Plîns de gînd

Noapte-Zi de rece lună
inima mea e ne-bună
că e Albă — prinsă-n ger
împușcată de mister
în maramă de inele
Alb cer nins cu Negre stele
Tu noroace-nenoroace
datu-te-a domnu încoace
că nimica nu ți-oi face
decît ochiul ți-oi întoarce
suflet viu de frunte-ncinsă
despletit în umbra-i ninsă
prin lumină strecuratul
sfînt balsamu-i picuratul
Negre raze săgetînd
plîns de gînd în somn curgînd !

Pecete pe vis

Privirea fostoroasă din cățuie
prin rana coastei smulse tainic suie...
Zăpezile de-odinioară reîntoarse
în foșnete ațîțătoare de mătase...

Nucleele-n chivot — magnetic rac
fixînd argintul viu în chip de lac !

Pecete pe somn

Învins de a tăcerii vină
Alcoolul pîlpîie-n surdină
în flăcări stinse — Negrii zori
pe blestematele comori...

Vibrează corzi din suc de mac
În tîmplele de zei ce tac !

Pecete sărită

Cînd asfințitu-l plouă toaca
curg Ichtuși somnambuli în Titicaca
Se toarce magic svon de Miazămoarte
din strictfixatul Albul Miazășapte
Și în desmierdu-mi liru-mi cînt
sar praf pecetii sfinte de mormînt !

Pecete pe mine

Șapte Albe carnivore
Unghii-nfipte-adînc în mine !
Cel străin venit din beznă
Cînd în somn s-au cufundat
— transpirație de sînge
picurată în corola strînsă
rouă Neagră plînsă
prin lungi lacrimi de păcat —

Ca în zori să mă devore
Șapte ! — Albe carnivore !

Pecete pe memorie

Topită în picioare de furnici
rîzînd smintită — hohotele mici
prin fiecare terminație de nerv
vestind acest bolnav al lumii ev
sudoare distilată de venin
prin porii lemnului din flautul divin

Memorie din trup de șerpi în fugă
zidită-n zbor de-a pajurilor Rugă !

eminescu *)

Interesul purtat dintotdeauna celui mai de seamă poet român s-a răsfrînt, prin explicabilă dilatare, şi asupra „părinţilor din părinţi". Genealogişti cu imaginaţie îi căutau lui Eminescu strămoşi, pînă mai deunăzi, în cine ştie ce seminţii exotice, iar faptul nici nu e prea surprinzător: Alecsandri, Macedonski, Duiliu Zamfirescu nu-şi aureolaseră tot astfel originile? Într-acestea însă, documentele adevereau convingerea simplă a poetului cum că înaintaşii săi „neam de neamul lor au fost români".

. . . . . .

Gheorghe Eminovici trebuie să le fi lăsat contemporanilor impresia unei mari isteţimi şi a unei aprige înclinări spre chiverniseală. Învăţase puţină carte la Suceava ,în copilărie ,însă incomparabil mai multă după aceea, prin lectură proprie şi din ceea ce ştia să prindă de la alţii. Preocupările sale de această natură trebuie să fi fost statornice, dacă la capătul tinereţii avea bibliotecă cuprinsă, cu opuri în vreo trei limbi, iar el însuşi cunoştea temeinic germana şi se mai descurca la nevoie în franceză, polonă, ruteană, rusă şi idiş. Pînă la 36 de ani, Gheorghe Eminovici sluji pe la diferiţi boieri din Ţara de Sus, între care mai mult fu apreciat de Costache Balş, care îl făcu administrator al imenselor sale domenii din Dumbrăveni şi-i înlesni în scurt timp dobîndirea rangului de sulger, iar mai apoi de căminar. Căsătoria, survenită în 1840 ,îi aduce o soţie de recunoscută frumuseţe şi distincţie, zestre bună în bani şi pămînturi, iar după aceea unsprezece copii, care veniră ntr-un ritm ca şi sempitern: Şerban (1841), Nicolae (1843), Iorgu (1844), Ruxandra (1845), Ilie (1846), Maria (*1848), **Mihai** (1850), Aglaia (1852), Henrieta (*1854), Matei (1856) şi, în sfîrşit Vasile, a cărui dată de naştere nu se cunoaşte. Împreună cu suava fiică a stolnicului, în casa vajnicului Eminovici intră însă şi o teribilă maladie ereditară, incurabilă pe atunci, luesul, despre care nu e cazul a vorbi cu fereală, cum gîndesc unii: departe de a ieşi micşorate cu ceva, naturile alese îşi confirmă o dată mai mult însuşirile şi nobleţea prin înfruntarea eroică a năpastelor de tot felul, a bolilor implacabile, a morţii. E o constatare pe care istoria culturii universale o prilejuieşte nu de puţine ori, iar la noi tocmai această tragică familie a Eminovicenilor o face mai evidentă.

Pe cît de netulburat suitoare fusese evoluţia nepotului de iobag, pînă la însoţirea cu fata Iuraşcului, pe atît de fără spor şi învălmăşită apare după aceea. În şcoli, spre care îi îndreaptă pe toţi (inclusiv fetele, după cum arată descoperiri recente), copiii îi fac mari dificultăţi; nu prin vreo carenţă a însuşirilor, ci prin puţina tragere de inimă pentru studiul impus, care se manifestă mai cu seamă în adolescenţă. De trec acest prag al crizei de vîrstă şi încep să strălucească, aşa cum li s-a întîmplat lui Şerban şi lui Iorgu pe la finea studiilor universitare, moartea îi surprinde înainte de a se fi putut afirma după posibilităţi. Şi astfel se petrec lucrurile cu aproape toţii copiii căminarului. Inteligenţa îi situează pe o scară foarte variată a înzestrărilor, de la normal la excepţional, destinîndu-i unor îndeletniciri bine individualizate şi cu siguranţă prestigioase, chiar dacă nu totdeauna în acord cu ambiţiile paterne. Tot atît de diferenţiată le e sensibilitatea, de la aceea uşor virilizată a Henrietei, pînă la cea de acuităţi superioare a unora dintre fraţi, care îi face să reacţioneze uneori disproporţionat şi, în orice caz, totdeauna foarte viu la bucuriile sau la amărăciunile existenţei. Să nu căutăm deci în aceste privinţe — cum au făcut unii — vreun miraculos **stimul** ori vreo obscură **frînă** atavică de ordin patologic. Dar nici să nu pregetăm a constata — cum au încercat alţii —că la nivelul purei biologii (şi determinînd explicabile rezonanţe psihologice) a acţionat o forţă malefică, sortindu-i nimicirii pe urmaşii căminarului unul după altul, la termenele variabile pe care le hotărau rezistenţa individuală şi împrejurările. Trei dintre aceştia, Ruxandra, Maria şi Vasile, se stinseseră de mici şi tot la o vîrstă crudă rămîne paralitică Henrieta, despre care poetul zicea odată că e „un geniu în felul ei, cu o memorie ca a lui Napoleon I şi c-o înţelepciune naturală cum rar se află". Ilie, abia ajuns elev în şcoala de medicină a lui Davila, se îmbolnăveşte de tifos şi moare la 16 ani. La 29 de ani se prăpădeşte Iorgu, după ce nu cu mult înainte devenise ofiţer. Şerban piere la 33 de ani, în preziua luării doctoratului în medicină. În aceeaşi vreme, Aglaia şi Henrieta, plecate la băile din Teplitz, se îmbolnăvesc greu şi sînt salvate în urma multor îngrijiri, care mistuiră veniturile familiei pe doi ani. Am numit numai cîteva dintre urgiile cu care, cutremurîndu-se în sine, a trebuit să lupte semeţul Gheorghe Eminovici, măcinîndu-şi în felul acesta şi o parte a resurselor materiale apreciabile în primele timpuri, însă nu nelimitate.

Ciudăţenia e că tuturor calamităţilor din afară le vine în întîmpinare, favorizîndu-le involuntar, un anume fel de a fi al căminarului încă insuficient înţeles. Chiar aprecierile copiilor săi rămîn foarte oscilante. Poetul, spre exemplu, îi găseşte într-un rînd anumite merite, recunoscînd cam reticent că „oarecare nobleţe de caracter nu i-am putut niciodată disputa". Cu un alt prilej, totuşi, nu cruţă vorbele aspre, stigmatizînd „deşertăciunea îndărătnicului bătrîn" pe motiv că promisese la căsătoria Aglaei o zestre disproporţionată în raport cu ce avea, precum şi pentru faptul că voia să facă din fiecare copil al său „om mare", sfîrşind „prin a-i lăsa cu studii neisprăvite, risipiţi prin străinătate, fără subsistenţă, în voia sorţii lor". Ştim cum stă chestiunea cu studiile, aşa încît cu mai mult temei putea fi ilustrată „deşertăciunea" căminarului prin interminabilele sale „spicularisiri" arendăşeşti sau de altă natură. De cîte nu s-a apucat? Vindea moşia de zestre Orăşănii, însă arenda alta la Dorneşti, iar între timp deţinea împreună cu un asociat accizul

Familia poetului

băuturilor spirtoase în Botoşani, unde îşi cumpără şi o cîrciumă, după ce mai înainte îşi luase casă. Trebuind să lase administraţia Dumbrăvenilor la 1848, cînd muri Balş, se mută în locuinţa de la Botoşani şi cumpără cu ce bani strînsese, dar şi împrumutîndu-se, o bună parte din moşia megieşă de la Ipoteşti. Tranzacţia aceasta, un fel de culme a iniţiativelor căminarului, se încheia în 1849. Însă datoriile trebuiau întoarse şi atunci imperturbabilul ticluitor de afaceri arendă moşia abia cumpărată şi îşi închirie casa, adăpostindu-şi familia pe la rude. Apoi intră într-o sumedenie de procese cu creditorii, cu chiriaşa(care nu voia să se mute la expirarea contractului), cu ginerele său Ioan Drogli, pentru dota făgăduită Aglaiei ,cu cei care îi datorau lui bani pentru produse agricole şi alte bunuri, — caruselul acesta judiciar neoprindu-se decît cu vreo şase ani înainte de moarte, cînd, ruinat de combinaţiile sale economice à la Dănilă Prepeleac, căminarul trebui să înstrăinezE moşia pentru care se zbătuse trei decenii.

S-a făcut mult caz, după cum se ştie, de asprimea, spiritul practic şi în genere terestritatea lui Gheorghe Eminovici, însă ce mai rămîne din aceste prezumţii în lumina faptelor? Adevărul e că epicul boiernaş de la Ipoteşti face dovada uneia dintre cele mai turmentate, mai fantaste, mai romantice naturi. Nu pe mama sa o moşteneşte poetul, în ceea ce are mai statornic şi mai adînc înrădăcinat romantismul său, ci pe aparent necomplicatul căminar. Cu o capacitate de a se iluziona egalată doar de vitalitatea sa debordantă şi de o minte în veşnic neastîmpăr, părintele Eminovicenilor e un impenitent căutător de absolut, ca mai toţi urmaşii lui. De aceea iniţiativele sale îl angajează de fiecare dată integral, luînd forma unor veritabile fixaţii, iar marginile în care i-au îngăduit vremea şi locul să se afirme fac din el un extravagant Don Quijote al treburilor practice. Încercînd să reediteze în cadre de anvergură experienţa tatălui său, desiobăgitul, Gheorghe Eminovici gîndeşte în cele proprii ca un mesianic şi îşi minuieşte fiii şi bunurile ca un alchimist, convins că i s-a dat să împingă pînă la trepte nebănuite sensul urcător imprimat stirpei sale de modestul dascăl din Călineşti. De unde să fi ştiut căminarul că asemenea trepte puteau — şi **trebuiau** — să fie atinse nu neapărat de el însuşi? Dar mai cu seamă cum să fi crezut el că împlinirea drumului ascendent a-lor săi putea să cadă cu totul în afara sforţărilor pentru bunăstare materială, escaladarea ierarhiilor sociale, asigurarea unor profesiuni cu trecere, adică exclusiv în zona — pe care dealtminteri nu o dispreţuia — a lucrărilor spiritului? Romantismul preocupărilor practice este tot atît de hotărnicit în sine ca oricare altul. Zbuciumîndu-se o viaţă întreagă printre obsesiile lui lucrative, începînd prea multe ca să isprăvească fructuos ceva, Gheorghe Eminovici şi-a priceput într-un tîrziu propriile erori. Dovada o constituie un gest neaşteptat la un om ca dînsul, însă nu mai puţin concludent pentru ascunzişurile acestui spirit de loc comun: **scrisoarea în versuri** trimisă în 1881 celui pe care îl nesocotise dintotdeauna pentru „mania" de a fi poet. Era un omagiu insolit, pe măsura trimiţătorului, totuşi de o delicateţe multora rămasă necunoscută la acest om de reputată asprime. Şi era îndeosebi un mod de a-l recunoaşte ca atare pe acela dintre urmaşi care-i împlinise nesaţul de absolut, fie şi pe o cale diametral opusă celei urmate de el. Aşa încît, după Maiorescu şi Creangă, urgisitul de biografi părinte al poetului pare să fi intuit printre primii ce reprezenta astralul său fiu în ordinea permanenţelor care i se năluciseră şi lui.

În comparaţie cu un asemenea părinte, de la care copiii moştenesc climatul sufletesc dionisiac şi pornirea de a nu merge pe drumurile comune, Raluca Eminovici reprezintă factorul ponderator, „clasic", apolinic. Înfăţişarea din portrete, fie că e vorba de cea imperceptibil-ironică a anilor tineri, fie de aceea impietrită şi neguroasă a vîrstei tîrzii, îşi menţine neschimbat aerul abstras, distanţarea, care nu reprezintă prin sine indiferenţă şi nici dispreţ, ci numai o formă de contemplare etică a lumii. De altfel, indiferent de motivările ei, atitudinea contemplativă pare mai generală în familia Iuraşcu, dacă observăm că şase din cei nouă copii ai stolnicului s-au consacrat la diferite vîrste existenţei monahale. Va fi fost aceasta înţelepciunea ultimă a unui neam zbuciumat, pus odinioară pe făcut şi pe desfăcut domnii? Sau (dacă băgăm de seamă că îndeosebi partea femeiască trage spre mănăstire) era numai prudenţa de a evita răbufnirea unor stihii devastatoare în urmaşi, prin cunoaşterea unor semne ereditare nesocotite de Raluca? Sau, în fine, mult mai prozaice caicule materiale vor fi dictat familiei stolnicului această politică matrimonială, mult răspîndită pe vremuri, spre a ocoli fărîmiţarea prea mare a averii? Oricum va fi fost, Raluca trece prin viaţă cu acea stăpînire de sine care dă coeziune şi aură inefabilă unui profil uman, favorizînd printr-un nu ştiu ce enigmatic opinile convergente ale biografilor despre felul ei de a fi blînd şi milos, despre discreţia, retractilitatea şi celelalte însuşiri subsecvente.

Din partea lor, copiii îşi vedeau mama ca pe o fiinţă care atunci **cînd iubea, iubea şi cînd ura, ura,** izbitoare părîndu-li-se evlavia ei în cele religioase, apăsat rituală, precum şi constanţa cu care-şi sublinia ascendenţa nobiliară, — procedeu subţire, pare-se, de a-şi împinge bărbatul ostentativ plebeian, spre adoptarea unui „stil", a unei existenţe mai canonice. Documentele de arhivă judiciară, la rîndul lor, arată că — departe de a fi victima fără replică a frusteţei căminarului, cum vor comentatorii — Raluca îl seconda ori de cîte ori credea de cuviinţă, judecîndu-se cu obstinare pentru casele din Botoşani sau pentru alte daune pricinuite familiei, însă neezitînd să cenzureze unele demersuri economice riscate ale soţului. Făcută, desigur, pentru o altfel de viaţă decît cea hărăzită de stigma ereditară şi de excentricul Eminovici, mult încercata femeie a căutat să salveze ce s-a putut, în marea învălmăşeală din jur, iar în rest a suportat totul cu nespectaculară mistuire de sine, cernindu-şi sufletul ca o Niobe la pierderea repetată a copiilor, însă îndulcind prin sporită abnegaţie existenţa celor rămaşi. De i-ar fi semănat la fire numai ei, urmaşii ar fi avut parte de un destin mai puţin agitat. Însă întîmplîndu-se altfel, au crescut cu nostalgia a ceea ce în Raluca dăinuia ca alteritate ideală, sub forma sentimentului de pace pe care ştia să-l inspire, şi au sfîrşit prin a o diviniza. Atitudinea tuturor o rezumă mai desluşit poetul, care păşeşte în viaţă cu îndărătnicia şi sufletul învoiburat al tatălui său, dar se pătrunde după aceea, treptat, de noima contemplativităţii materne, de complexiunea acelei linişti dolorifice dinăuntrul căreia putea **să asemene într-olaltă viaţă şi cu moarte.**

George MUNTEANU

*) *Începutul capitolului* Mihai Eminescu, *scris pentru cel de al treilea volum al tratatului academic de* Istorie a literaturii române.

Preluînd această rubrică mă simt obligat să anunţ că dialogul pe care-l voi purta de aici înainte cu corespondenţii revistei „Luceafărul" are ca obiectiv principal descoperirea, cu o clipă mai devreme, a acelui **necunoscut aşteptat,** cum se exprima regretatul Mihu Dragomir, care mîine poate să facă strălucirea unei literaturi. Nici un manuscris nu se va cununa cu flacăra sobei mele înainte de-a fi lecturat. Talentele autentice vor intra în paginele revistei — şi vor intra, uneori, poate, şi nechemaţii — şi mîndria noastră va fi să le ajutăm şi să le dăm spaţiu de afirmare. Cei pentru care brazii agonizează pe degeaba să ştie că-mi vor rămîne şi ei prieteni: foile primite de la ei, le voi înmîna cu plăcere copiilor din Cismigiu ca să facă turcalete şi avioane. Celor nepublicaţi li se va recunoaşte în istorie meritul necontestat de-a fi făcut să dispară roata, pentru că orice avion în plus împinge lumea spre o epocă numai a zborului. E o consolare la îndemîna multora.

Acestea fiind zise, să întindem mîna spre primul plic.

Ştefan Dogaru. — Manuscrisul dumitale, intitulat: Fotbal în lumea zeilor (de-aici şi vorba amicului mea Tescă: „fotbalul e creştinismul secolului XX") frumos legat într-o panglicuţă roşie cu alb, pe care-ţi iei plăcuta sarcină s-o înghiţi în cazul că nuvela nu ne place, m-a condus spre ideea că Editura de cultură fizică şi sport ar trebui să iniţieze un concurs literar. Şi dacă eu aş fi solicitat să fac parte din juriu, situaţie în care se află, uneori poeta Nina Cassian, ţi-aş da votul pentru premiul II. Scurt: nuvela mi-a plăcut. Adevărul adevărat. Şi pentru că ai mult humor, adaug: dar n-o putem publica. Şi asta, din pricină că măsoară 60 de pagini. Te sfătuiesc sincer să te adresezi unei edituri.

Marlena Botez. — În „Există aici o simfonie" am găsit iubire romantică, bărbaţi furtunoşi, cai în galop, din nou iubire, suferinţă diafană şi „tristeţe prin preajmă". O bucată, sînt convins, cu largă audienţă printre fetele dintr-un internat pentru că stîrneşte oftaturi şi lunecări ale ochilor. Fraza, desprinsă din amintirea vagă a romanelor care se vindeau împachetate cu două andrele şi un scul de lînă, total desuetă. Calea de îndreptare? Rămîne pe seama timpului. Deocamdată muzica nu se face auzită.

Octav Enicelcu. — Am recunoscut, mai cu seamă în schiţa: „Harlasa şi satul" o lume care mi-e aproape de inimă. O prăbuşire de lotci şi de suflete în apa tulbure a Dunării. Dar prea de demult, din începuturi. Ceea ce n-ar fi un păcat dacă tensiunea n-ar cunoaşte şi goluri. Treci peste primul gînd de mînie şi trimite-ne şi alte lucrări.

Gheorghe din Boholţ — („romancier la 18 ani" — care n-ar fi unicul caz din lume, zic eu) trimite un basm, sau cam aşa ceva, de numai 18 rînduri. Bineînţeles că basmul este oriental (chit că a fost conceput la Sibiu), dar din el n-am priceput două lucruri: 1) cine-i cîinele şi cine-i stăpînul? şi 2) unde bate Sultanul?

Despre roman, nu mă pot pronunţa, nu l-am citit şi-l las pe autor să vorbească: „În paginile acestui roman sînt închise cele mai fermecătoare rînduri ale unei aventuri. Totdeauna omenirea a fost zbuciumată de valurile aventurilor. Oameni mulţi de vîrste şi meserii diferite au devenit temerari încercaţi. Sau avîntat necontenit pe mări şi oceane sau pe pămînt". Etc. etc. Şi vă asigur că n-am intervenit în nici un fel, nici la stil, nici la ortografie.

Iustin Purza. — Ah, cum fuge timpul!... Zău că ai dreptate: se duuuce, se duuuce!

Ştefan Lungu. — Roua copilăriei şi iernile ce-au fost. Textul m-a împins spre gura sobei. Şi cît pe-aci...

Viorel-Olivian Paşcanu. — Îi cunosc bine pe ziarişti. N-au nimic de-a face cu Mandache alias Lyncene. Una la mînă. A doua ar fi că trebuie să citeşti mult.

POŞTA REDACŢIEI
1. PROZA
2. POEZIE

David Rusu. — Proza — modestă. Poeziile spun de-o durere care nu-i neomenească. Le trec la secţia alăturată.

I. Olar. — „Fructiera cu banane" mi-a lăsat un gust de aguridă. Şi totuşi, pe undeva, în dedesubt, bananele astea brune şi verzi, menite să hrănească un călău, au un strop de vin bun. Mai trimite.

Gh. Craioveanu. — **Noi, blondele şi alţii** e un plicticos protest împotriva plictiselii. Blondele, sandre sau platinate, şatenele, ţigăncuşele cu părul scurt sau coadă de cal, dac-ar citi ce-ai scris dumneata şi-am citit eu, s-ar transforma în monumente ale plictisului. Norocul lor că lucrarea a trecut întîi pe la mine şi că aveam ţigări.

H. Otomanu. — Te plîng pentru dragostea nefericită, pentru că îmi închipui ce şoc moral ai suferit să dai peste o femeie cu suflet de carton. E tot ce pot face pentru dumneata, crede-mă.

Nicolae Georgescu. — **Tăcere pe Negoiu** începe cu: „munţii ţipau din toate măruntaiele... urlau şi tăcute gurile erau astupate de stînci grele". După ce-am citit asta, s-a lăsat în mine o tăcere adîncă şi nu ştiu ce-a mai urmat.

F. N.

CASA SCRIITORILOR „MIHAIL SADOVEANU"

luni, 7 aprilie a.c., ora 18,30

Ciclul

Serilor Memoriale

ION MINULESCU

Evocat de criticul

ŞERBAN CIOCULESCU

membru corespondent al Academiei R. S. România

Îşi dau concursul actorii Carmen Stănescu, Lucia Mureşan, Mariana Mihuţ, Ludovic Antal, Damian Crişmaru, Dinu Ianculescu.

În program: Versuri, piesa Manechinul sentimental (fragment) şi romanţe.

Responsabilitatea cuvîntului

Un mare poet francez, în a cărui bibliotecă am avut norocul să petrec mai multă vreme şi-al cărui cuvînt l-am auzit de mai multe ori clar vorbind despre responsabilitatea scriitorului în aceste vremi, mi-a întărit presupunerile ce le făceam altădată, nesigure totuşi, în legătură cu angajamentul personal ce-l semnează purtătorul de condei în faţa adevărului. Mi-e limpede aşadar definitiv că a fi scriitor înseamnă a fi angajat total în a sluji adevărul şi numai adevărul. Şi cei tineri în primul rînd trebuie s-o ştie aceasta din cea dintîi bătaie la poarta unei reviste literare. Cîţi dintre cei care publică dau pilda unui angajament cu adevărat este greu de spus. Uşa pe care se intră în tipar nu-i din păcate decît rareori uşa cea adevărată. A scrie înseamnă a fi biruit neantul lăuntric şi izbînda ai dreptul s-o anunţi oamenilor ca adevăr. Haosul lăuntric nu are nimic de comunicat luminii. Nu avem dreptul să mărim nesiguranţa lumii cu nesiguranţa noastră; nu avem dreptul să înspăimîntăm lumea cu coşmarurile noastre, nu avem drept nicidecum să ne îndoim în faţa semenilor mărind îndoielile. Tu scriitor cu viziuni şi tu poete neechilibrat rămîi în aşternutul scutecelor tale şi cînd vei fi biruit zgomotul biologic ieşi afară curat şi priveşte cerul împăcat. Răul pe care l-au făcut scriitorii cu coşmarurile lor în ultima sută de ani este la fel de mare ca răul zvăpăiaţilor politici. Răul trebuie înăbuşit în faşă, nu pus pe scenă şi aplaudat ori ridicat în slăvi poematice. Nu putem fi slugi la doi stăpîni: întunericul şi lumina. Entweder oder — e vremea iar şi iar să hotărîm de partea cui sîntem. În numele luminii putem coborî în întuneric, dar din întuneric vorbind, în numele lui, cu graiul lui, nu avem niciun drept.

Dante coboară în Infern în numele Paradisului profund angajat în slujba luminii. Eminescu plînge în scrisori pentru că a înţeles rostul luminii din dialogul lui cu Demiurgul **personalizat** iar peste amurgul şi beznа lui Rembrandt veţi vedea pururi lumina absolută jubilînd. A fi adevărat purtător de liră înseamnă a înălţa imnuri absolute absolutului. Toţi ceilalţi purtători de liră **zdrăngăne** şi sînt minori.

Adio beznă, adio lamentaţii confuze şi pacturi satanice cu fiii întunericului.

Peste cerurile cerurilor, dincolo de tot ce-i creat sălăşluiesc corurile eterne ale bucuriei Stabat Mater din Palestrina.

A fi scriitor sau muzician sau pictor înseamnă a da la o parte toată zgura şi negurile, măruntele şi vremelnicele subiective straturi de beznă şi-a înainta spre veşnicul bine în expansiune. E vremea iar a marii bucurii. Fiul risipitor se întorcea la Părintele său aşa ca în ultimul tablou al lui Rembrandt. Plecat în genunchi se întoarce şi bucuria braţelor deschise ale tatălui e fără margini. **A te bucura este cel mai greu lucru din lume,** a fi scriitor adevărat înseamnă a izbîndi în cel mai greu lucru din lume şi aceasta e bucuria. Să ascultăm împreună iubiţi poeţi tineri români cantata lui Bach Wachen auf... şi vom înţelege totul.

Dar, neavînd la îndemînă acest imn, să ascultăm **Nunta** din Miorița — este acelaşi lucru.

I. A.

---

breviar

VLADIMIR STREINU

„Calistrat Hogaş"

Nu se poate ignora, parcurgînd cartea lui Vladimir Streinu, modelul călinescian al „Vieţilor". Ca şi acolo descoperirea nucleului — de mister — al artei presupune un itinerariu de la direct accesibil la greu accesibil, străbătînd straturile concentrice ale conjuncturii istorice, ambianţei sociale, familiale, persoanei şi personalităţii autorului în discuţie, itinerariu ce-l obligă pe istoricul literar (s-ar părea că aici natura întreprinderii este lipsită de echivoc) să recurgă şi să se descurce într-o seamă de discipline ne-literare, să facă deci istorie, geografie, etnografie, genealogie ,arhivistică, filologie şi poate încă altele. (Istoricul literar de tip călinescian, dacă omite faptul că „patronul" dirija prin intuiţie întreaga procedură ştiinţifică ,are disponibilităţi paradoxale: de vreme ce, urmîndu-l pe Călinescu, face uz de fizionomism, ni-l putem reprezenta şi grafolog sau chiromant. Omologate sau nu, toate disciplinele cu aparenţă ştiinţifică îl fascinează şi îl servesc în aversiunea lui faţă de subiectivism şi amatorism: va recurge la o teorie fantezistă pentru a-şi camufla o intuiţie adevărată). Fără să continue un anume avînt scientist al direcţiei la care s-a afiliat, Vladimir Steinu îi continuă aversiunea faţă de subiectivism şi amatorism, optînd pentru o metodă pozitivistă: consideră Opera-Viaţă *sedimentată şi sublimată, cercetează deci faptele vieţii (termenul e mai cuprinzător decît* biografie, *incluzînd ambianţa istorică, socială, culturală etc.) pentru a putea identifica apoi reflexul lor în operă. Dar un pozitivism ponderat, evoluat ,care nu face din explicaţie finalitatea cercetării, pentru că o asemenea cercetare ar fi iraţională, de vreme ce ar pretinde că a elucidat* opera *în momentul reducerii ei la* viaţă, *deci la ne-literatură. Pentru Vladimir Streinu* viaţa *pare să permită o abordare adecvată a* operei, *sugerînd o perspectivă anume. În cazul lui Hogaş, cercetarea vieţii sugerează probleme ca: raportul dintre rusticitate şi urbanitate, dintre primitivism şi civilizaţie, dintre naţionalism şi regionalism, etc.*

Paradoxal, nevoia de metodă ştiinţifică se împerechează cu gustul formei ne-ştiinţifice: operaţia întreprinsă cu preocuparea exactităţii, rigoarei, preciziei, se travesteşte în literatură. Viaţa *lui Hogaş e realizată pornind de la categorii romaneşti: naraţiune, portret, episod, etc. Între faptele pozitive, adunate, clasate şi valorificarea lor critică se interpune un moment suplimentar: reconstituirea din date fragmentare a* Vieţii *integrale, a autorului urmărit, devenit personaj printre alte multe personaje, plasat într-un anume cadru sau peisaj, protagonistul unui şir de peripeţii.*

În cazul studiului lui Vladimir Streinu, această literaturizare, care nu afectează severitatea întreprinderii, ci doar o eufemizează, pare să fie o formă de funcţionalitate. Apărut în Editura Tineretului, *studiul pare să aibă în vedere un public anume, a cărui cerere este de un caracter special. (Funcţionalitatea poate fi utilizată profitabil ca substitut al calităţii: între perfecţiune şi adecvare, scopul al doilea e de preferat, pentru că e singurul cognoscibil deci realizabil. Iar din suma lucrărilor adecvate, se va naşte o imaginară lucrare perfectă).*

Pe alocuri expunerea fazei biografice a cercetării se desfăşoară cu o anume tentaţie a autonomiei, deci a gratuităţii, tentaţie alimentată de convingerea că se împlineşte în această fază un proces interesant şi necesar cel puţin din punct de vedere metodologic. De aci prezenţa unor detalii mai puţin semnificative (ca de pildă reconstituirea unui catalog în care figura şi numele lui Hogaş, discuţia în jurul anului naşterii, portretul mamei), care însă nu pot altera convingerea că Viaţa *lui Hogaş conţine observaţii pline de sugestii pentru situarea scriitorului şi definirea operei lui: generaţia lui Hogaş, raporturile sale cu junimiştii şi Junimea, cu Ibrăileanu şi* Viaţa Românească *deci cu poporanismul, modul discontinuu şi accidental în care s-a constituit opera scriitorului.*

E de semnalat însă că secţiunea rezervată Operei *nu valorifică total* Viaţa. *E omisă de pildă din analiză observaţia inedită şi pertinentă privind cultura profesorului netitular, absolvent a doar doi ani de studii universitare, reconstituibili doar în aspectul lor culinar şi financiar nicidecum în cel intelectual ,observaţie care ar fi trebuit reluată în discuţie atunci cînd scriitorul a afiliat tipului „savant", clasicizant şi academizant şi apropiat ca atare de Odobescu. Ar fi fost posibil să se aprecieze doza de prezumţie şi chiar semidoctism, care fără să anuleze clasificarea, ar fi ferit-o de echivocul axiologic. Faptul ar fi fost perfect adecvat întreprinderii lui Vladimir Streinu, care, lucid şi ponderat, nu caută un Hogaş ignorat şi nedreptăţit. Dimpotrivă, refuzînd tranzacţia sentimentală cu adevărul, autorul pare mai curînd să corijeze o aureolă nemeritată, decît să impună una nouă şi mai tenace.*

NICOLAE PĂDURARU

„Misterul simplu"

Sculptorul descoperă în blocul de marmoră contururile trupurilor omeneşti, şi cioplitul nu aparţine mîinii sau minţii sale, ci marmora singură conduce dalta. Cînd din blocul translucid apar femeia şi copilul, oamenii se prăvălesc ca în faţa minunii, amintindu-şi de femeia-madonă şi copilul sfînt. Sculptorul ar putea dispune de cîmpul de vrajă ce înconjoară statuia, dar el ştie că nu s-a petrecut nici un miracol, că nici un ochi nu s-a deschis în monotonia impasibilă a cerului: el a găsit în marmoră o bătrînă şi-un copil, aşa cum se întîmplă să găseşti în atîtea odăi, în spatele geamurilor aburite, fără perdele. Chipul cioplit e chipul realităţii. Neizolat în cercul unei veneraţii nemeritate, neprotejat de aureole iluzorii, chipul artistic se resoarbe în cel al fenomenelor. Povestirea lui Nicolae Păduraru e metafora unei concepţii de un realism extrem care vede în artă simpla imagine reflectată a lumii, reflectată fără eroare, dar simplă imagine — aparenţă fără viabilitate.

O bună parte a prozelor lui Nicolae Păduraru sînt ilustraţii ale acestui refuz al ficţiunii. Sînt povestiri axate pe „cazuri", în care realismul tratării se însoţeşte cu moralismul. Sînt cazuri ce pledează îndeobşte pentru responsabilitatea faţă de om, făptura delicată în care se întipăresc semnele tuturor atingerilor exterioare. Criminalul, infirmul, impostorul („Sfîrşitul primei vieţi", „Simpla povestire adevărată, „Ciocolata de 6 lei") sînt creaţia semenilor, povara dobîndită prin neglijenţă, superficialitate, asprime. Rectitudinea morală, presupunînd luciditate şi încordare, se prelungeşte firesc în aversiunea faţă de formele apatiei — biologice sau sociale („Arheologie", „Floarea-soarelui ştirbă") şi ale disoluţiei („Globul de cristal"), sau în adeziunea compensatoare la combativitate şi eroism („Cad stelele").

Nicolae Păduraru este un caz izolat printre tinerii autori, a căror situaţie generală pare a fi insuficienţa mijloacelor faţă de ambiţia proiectului estetic. Nicolae Păduraru se limitează la un orizont al realismului strict cu care ia un contact raţional — moral şi e explicabil atunci ca „misterul" să-i apară drept „simplu". Dar acest „mister simplu", care ignoră implicaţiile subterane ale actului artistic ca şi fluizii invizibili şi imponderabili ce tot reali sînt, deşi neevidenţi, este de fapt o absenţă a adevăratului mister, singurul creator de artă autentică.

Ilina GRIGOROVICI

MARIN MINCU

„Cumpănă"

Dacă vom nota că acest cuvînt care dă titlul cărţii — cumpănă — revine adesea în versurile poetului cu semnificaţia de primejdie, încercare, etc. şi că cele două cicluri se numesc Lut *şi* Păcat, *avem imaginea primă (confirmată, evident, de lectura întregului volum) a unui teluric neliniştit şi uneori chiar înspăimîntat de propria sa condiţie, dar pe care nu şi-o refuză, ci o trăieşte cu o frenezie aproape dionisiacă. În această perspectivă instinctele ancestrale îşi caută un drum expresionist prin beznа care, luminată de fulgerul unui vers angelic, devine şi mai adîncă, şi mai impenetrabilă. Sentimentul dominant este acela că poetul se teme de forţele sale obscure, că aceste forţe imanente sieşi, declanşîndu-se, îl vor distruge, cu raţiunea păcatului, a iraţionalului. Drama vine de acolo că o conştiinţă efemeră, ignorînd salvarea care ar putea-o găsi într-o ipotetică divinitate, în recele orgoliu al acesteia, ar putea fi aruncată, sub tensiunea enormă a puterilor sale, într-un des-*

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Jurnalul unui cobai

1942

30 ianuarie

Îmi revăd însemnările din ultimele zile. Era o seară, o cădere a serii, la stația tramvaiului. Ger mare. Lumea aștepta dîrdîind. Lume amestecată. Într-un colț al adăpostului, trei cioclovine, niște baborniță fără ovare și fără rost în viață, tot îndrugau ceva, precipitat și nazalizînd, pe franțuzește. Spuneau banalități care se puteau foarte bine vorbi și pe românește. Că n-ar fi interesat pe nimeni să le-asculte, dar le spuneau cu importanța și ifosele că vorbesc într-o limbă frumoasă și străină. M-am apropiat mai bine de ele, ca să le privesc, și m-a pufnit rîsul : erau slute, slute de tot, dar cît de pline de ele !

Și tramvaiul nu mai venea, Și gerul creștea.

Mai încolo, afară din adăpost, o familie : o mumă tînără, cu pruncul înfofolit, în brațe ; tatăl, uscat și tare, cu două geamantane-n mîini. Mergeau spre gară, probabil.

Și tramvaiul, care nu mai venea... Și gerul.

Dar oamenii, toți, așteptau. Poate, cine știe ?... Dar degeaba !

Și cei doi — cei trei : muma, tatăl și copilul au pornit-o pe jos. Era un ger ! Dar ei au plecat ; ea, cu copilul în brațe, el cu geamantanele. I-am urmărit cu ochii și cu gîndul. Era, în gestul lor temerar și hotărît, ceva de înfruntare a lumii. Erau, în fond, singurii oameni **tari**, cu adevărat tari, din cîți stationau acolo. Și-au tăiat drum prin nămeți, viscol și ger ; aveau de mers undeva, într-un rost știut. Și n-au ezitat.

Acea mică familie mi-a amintit de pionierii pămînturilor aspre, depărtate și virgine. Din asemenea oameni se nasc civilizații și lumi noi. Din oameni cu încredere în ei, în moștenirea lor, în copilul de țîță pe care-l au și-l iubesc, și-l fac părtaș cu ei la înfruntarea elementelor. Din dragostea lor curată și dreaptă, care nu cunoaște șovăiala și compromisul.

Cioclovinele sterpe, slute și bătrîne, bolboroseau mai departe, pe franțuzește.

Istoria lumii se făcea acolo, sub ochii mei ; și se desfăcea.

Pun timpurile astea niște probleme cu totul noi, pline de tîlcuri. Se bat oamenii, într-o mizerie crîncenă. Dar se bat. Nici o defecțiune, nicăiri. (Poate, doar la italieni, nație mediteraneană, care și-a spus demult cuvîntul în istorie.)

De ce se bat ? De ce nu defectează ?

Fiindcă războiul de azi e un război de ideologie. Asta-i adevărul. Și el confirmă și verifică rolul conștiinței într-o acțiune militară și politică. Mă-ntrebam pînă mai ieri, **pentru ce** luptă acești oameni. Și răspunsul e unul singur. Pentru că oligarhii, oricît de siniștri sînt, le-au dat (în locul pîinii, e drept.) iluzia, ba chiar și convingerea, că sînt purtătorii și exponenții unei idei.

Mai mult decît bunăstarea, mai mult decît viața lui chiar, o idee, un crez, e lucrul care prețuiește în viața unui popor tînăr. Oamenii care se bat astăzi sînt — prin aceasta — oameni adevărați, întregi, care dovedesc că văd în viitor. Ei își cuceresc, cu sînge desigur, care e cel mai trainic ciment al unei cuceriri, un destin al lor. Ei se împlinesc prin chiar durerea și suferința lor. Ei se bat în numele unei idei. Care ? E altă vorbă, asta. Cînd vor distinge și **între idei**, atunci vom avea Revoluția cea mare. Dar spre ea se merge. Și Hitler n-o știe. Sau a uitat-o. Are atîtea pe cap !

1 februarie

★

Mi-am adus aminte, la Ștefan, de vizita mea la Tudor Vianu, căruia i-am citit poemele ultime, între care și **Centura de castitate.** Acest bun om de cultură a fost, desigur, înspăimîntat. Mi-a spus îngrozit : „Dar dumneavoastră sînteți în stare să distrugeți toată cultura ! Sînteți teribil, îngrozitor de anarhici !..."

Atît a înțeles el din setea noastră de libertate.

★

În tramvai, niște sergenți-majori. Proști și îngîmfați. E timpul lor. Reflectau la masiva lor tîmpenie ; într-adevăr, disciplina fără inteligență nu face două parale. Dar e

fragmente

sigur că inteligența singură, oricît de anarhică ar fi, conține într-însa germenii unei ordine viitoare. Oricum, inteligența poate fi un climat și pentru disciplină. Dar disciplina stearpă nu va rodi niciodată operă de inteligență.

★

Sînt obosit — și vreau să citesc, totuși. Deodată mi-am descoperit comoara mea : cărțile, — atîta amar de vreme abandonate. Le voi citi cu dragoste și sete, și n-am să mai scriu nimic pînă cînd n-am să fiu cu adevărat inspirat.

13 februarie

De cînd am recitit din el, jurnalul ăsta mă solicită mai puțin ; parcă tot în mine rămîn mai adînc și mai trainic gravate lucrurile. Cele care pleacă însemnează că n-aveau destulă tărie ca să-mi rămînă. Așa cred cînd scriu aici, acum. S-ar putea să fie și superstițiile (de care sînt plin) ce m-au împiedicat să mai scriu de-atîta vreme. Mi se pare că un lucru pe care l-am transcris de-a dreptul din mine, devine aici, ceva sfîrșit, epuizat, încheiat, un capitol încheiat, fără întoarcere, așa mi se pare.

Și totuși, am pornit să însemnez aici despre ultima și cea mai mare din bucuriile mele. E vorba de grupul **Albatros** — Tretinescu, Untaru și Geo Dumitrescu — la care l-am adăugat pe Dumitru Bărbulescu. Îndeosebi, Geo Dumitrescu a fost pentru mine o surprinzătoare apariție. Are 21 de ani și e poet pînă-n vîrful unghiilor, — un poet adevărat. Mi-e drag ca un frate mai mic, ca un alt eu însumi, mi-e drag și mă tem pentru el ca pentru un copil al meu. E atîta prospețime, atîta calmă tulburare sub fruntea lui înaltă, umbrită de ochii mari, negri, — atîta **ținută** de veritabil poet, încît m-am regăsit în el, eu, cel de la 21 de ani, evoluat ; cu Dumitru Bărbulescu împreună, barbar, talentat, crispat și gingaș, nervos și fremătător, ei sînt cei doi tineri de nădejde ai „generației" de după mine, generație de-a cărei absență mă temeam împreună cu Timaru. Dar ei sînt — și e bine că sînt.

Azi i-am revăzut pentru a patra oară împreună. Și le-am vorbit mult. Și încerc marea voluptate de-a simți lîngă inima mea, pulsînd vie și puternică — setoasă de-a se dărui — inima lor, tinerețea lor, problemele, îndoielile, întrebările lor. Nu, hotărît : să te realizezi în oameni, și în oameni care dau o operă, iată cea mai adîncă, cea mai mare și deplină dintre fericiri !

Le-am spus astăzi — ceea ce gîndesc din totdeauna — că noi trebuie să reprezentăm, să fim, în inima României de azi și mai cu seamă de mîine, bastionul, brigada de șoc a marii opere distructive : imoralii, eretici, schismatici. Să fim purtătorii germenului marii dărîmări : al definitivei dezagregări în care trebuie zvîrlită această putredă lume. E o misiune istorică, scrisă în sîngele nostru, aceasta.

Astă seară, cu Geo Dumitrescu, am avut, însă, o grea încercare.

Trebuie s-o iau metodic. Pornisem de la un articol de-al lui, în care unele cuvinte mi s-au părut prea ostentative, nelalocul lor. Și el mi-a răspuns că așa-nțelege să scrie, fiindcă așa îi vine bine, fiindcă încearcă gustul **acestor** cuvinte, și nu al altora, nu al sinonimelor lor. Dar fraza era grea, încîlcită, ermetică, — amintind de Barbu și de Arghezi. La obiecția mea, că prețul unor cuvinte căutate și răsucite își are — la un Arghezi, de pildă, explicația în bătrînețea și lipsa lui de idei și de credință, care se salvează prin agățarea de-o sintaxă și un lexic forțate, scormonite, înnoite cu orice preț, dar înnoite cu vechituri. — Geo mi-a dat un răspuns plin de perspective tulburătoare : „Dar **așa** îmi place să scriu ; aceste cuvinte îmi sînt mai apropiate..."

Lucru plin de consecințe, fiindcă el comportă întrebări. Una, istorică : prelungind un fir în literatura noastră, evident că poetul tînăr trebuie să plece de la stația terminus, care, în cazul nostru, e Arghezi sau Barbu ; alta, personală : îi place *lui* așa. Și Geo m-a-ntrebat : „Crezi că-i mai bine să-mi violentez aceste porniri și să scriu altfel de cum îmi vine ?"

Ce-i puteam răspunde ? Eu mi-am propus, doară, un an de ascezā absolută ; între libertin și ascet, am ales ultima cale. Sînt gata să jur pe Savonaroia, pe renunțarea la toate voluptățile mari, interioare, pentru a afla prețul lucrurilor pe care mi le refuz. E o trufie, desigur, și — o simt bine ! — ceva împotriva firii. I-am răspuns să facă așa cum simte. Să nu se sugrume, să nu se violenteze, dacă nu simte această necesitate. Și totuși, mă-ntreb dacă ăsta-i răspunsul cel bun ? Geo nu mi-e indiferent, fiindcă e un adevărat poet și, pe deasupra, unul tînăr. Simt de datoria mea să veghez la drumurile lui. Să-l împiedic de-a cădea în libertinajul, în orgia cuvîntului ? Dar dacă-i înfund drumurile ? Să-l las să facă așa cum îi vine ? Dar dacă rămîne o epavă, ancorată într-un incert ermetism de efecte dezastruoase ?

La urma urmelor, mă gîndesc de-abia acum, — el poate foarte bine să-și impună gîtuiri. Dacă e un poet cu chemare, cum îl socotesc, va exprima totul cu atît mai puternic. Rămîne însă practica. Experiența poetică, gustul pentru cuvinte. E lucrul pe care trebuie să-l experimenteze el singur, pe pielea lui... Nu ! Cred că mîine am să-i spun ritos să se constrîngă. Să-și impună, dacă nu renunțări totale, dar limite — cu siguranță. E, totuși, o misiune istorică pe care-o are de îndeplinit. Să fii impersonal în aparență spre a fi mai deplin în miezuri, în substanță.

Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

concordia

(urmare din pag. 3)

Tommy Lup se prăvăli pe scaun, rîzînd.

— Jură-mi că nu e cîine, Oswald ! Unde-ai să găsești o bandă sonoră mai bună ? Hei, Gipsi, dă-o pe partea veselă și ieși la rampă.

Odette se îndesă cu tîmpla în umărul lui Oswald. Începe să-i placă, gîndi el, și-și petrecu brațul pe după umerii ei.

Gipsi desfăcu păturile și-și arătă capul de paiață. Strănută, își șterse nasul lung, frecîndu-l de șnurul cu mosorel care plimba păturile pe sîrmă, și scoase apoi și picioarele. O stîrpitură, în maiou și pantaloni scurți, brațele arcuite pe lîngă corp, așa cum obișnuiesc să umble halterofilii. Gipsi, însă n-avusese niciodată legătură cu sportul. Chestia cu brațele arcuite venea de-acolo că ani de zile ascunsese pistoale la subțioară.

— Monolog, anunță el. Trăit și povestit de Gipsi Rochiță.

Și început : Într-o primăvară, domnilor...

— Într-o toamnă, Gipsi, nu fă pe prostul, strigă Tommy.

— Exact, zise Gipsi. Într-o toamnă frumoasă locuiam într-un automobil abandonat

— Șterpelit, aruncă Alex.

— Nu. Abandonat. Și îngropat sub frunze. Mă scol, dimineața, domnilor, și simt că vreau să beau. Dar nu oricum. Vroiam să beau ascuns sub o mască. Să fiu într-o casă, cu hol mare, ca o sală de han, eu și niște prieteni să bem sus la balcon și caii să ne aștepte, cu șeile pe ei, jos, între mese. Și doream ca sala să aibă pereți tapetați, model parizian, cu fete la fîntînă și soldați din armata imperială care le așteaptă să-și umple ulcioarele și joacă zaruri. Mă scol și plec, în oraș, să fac rost de cai. Prieteni, domnii mei, găsești oriunde, mult mai greu e să găsești un cal. Capul între umeri, mîinile în căptușala sacoului și nu văd că la o intersecție de străzi stopul e pe roșu. Trec. Polițistul mă oprește. Ce faci ? ! Dă-mi un cal, domnule. O să-ți dau o copită. Pardon, mie-mi trebuie un cal întreg. Întoarce-te ! N-am timp. Mă apucă de guler și pentru că nu-l vede nimeni, îmi dă una sub fălci. Fiți atenți, a rămas cu gulerul în labele lui, crescute pe bastonul de cauciuc și eu sar în aer la înălțimea de 6 metri, virgulă, 30. Balon fără nacelă. Jos, strigă el, coboară. Vreau să-l ascult și macin din picioare. Nimic. Înaintam prin aer ca pe cel mai gol trotuar cînd cauți un buzunar căscat și ai ghinion. Du-te la felinarul din colț, ia-l în brațe și lasă-te să luneci. Imposibil. Atunci m-am lungit pe burtă. Ședeam în aer, ca-ntr-un port. Începuse să se strîngă lume. Vă salut, stimați concetățeni, trăiesc minunea de-a nu mai putea coborî între voi. Dar cu ce mă voi hrăni ? Umple-ți buzunarele cu pietre, mi-a strigat unul — și toată haita s-a simțit datoare să mă ajute. Rupeau din caldarîm și aruncau. Normal, aveau o țintă și străduiau să mă nimerească numai în cap. Incolțit, o iau la fugă. Mă apropii de fereastra de la etajul II al unei școli, bat la geam și mi se dă drumul. Dar nu călcam pe podele, ci la jumătate de palmă deasupra. Cel mai bun lucru pe care l-am făcut acolo, a fost să șterg tabla. Studiau, sînt convins, o materie care nu folosește nimănui pentru că treizeci de piepturi au răsuflat ușurate. Am ieșit, strada se umpluse de idioți și toți m-au primit cu urale. Hai să ne plimbăm, prietene. Cu plăcere. Ia-o spre parcul central. S-a făcut. Eu, pe sus, pe lîngă case, la altitudinea de 6 m., virgulă 30, ei pe toată lățimea străzi. Pe parcurs am îndreptat literele strîmbe de la șase firme luminoase și, vă rog să mă credeți, mi s-a făcut cea mai caldă manifestație de simpatie. Noaptea, am dormit în dreptul mașinii în care țineam ascunse două cămăși, o trusă cu șurubelnițe și dălți pentru deschis ușile și am avut neplăcuta surpriză să asist cum un tip înfășurat într-o manta de ploaie pleacă cu valiza mea. O săptămînă mi-au trimis mîncare pe o scară de pompieri. Gratis. Sau mai bine spus, fiindcă devenisem o afacere. Primarul telegrafiase în toată țara că unul Gipsi Rochiță umblă prin aer, și agențiile de turism trimiteau regimente de curioși spre orașul nostru. Mi-au dat haine și umbrelă și mi-au delimitat zona peste care aveam dreptul să mă mișc, precum și orele de program. În timpul liber lucram pentru casele în prag de faliment. N-am vrut cu nici-un chip să intru în tratative cu un magazin care mă dăduse în judecată pentru neplata ratelor. În schimb, la biserica unde am fost botezat, am stat în genunchi în fiecare miercuri și vineri și părintele, dacă nu s-a prăpădit, îmi va purta pomenile. Cei mai mulți bani i-a încasat, însă, polițistul care făcuse din mine omul înălțimilor. Sticletele ajunsese eroul zilei, poate chiar mai mult decît mine, căci gloria e un lucru ciudat, domnilor. La mine se holbau și zvîrleau cu pălăriile, pe el îl căutau ca să le povestească felul în care mă trimisese lîngă acoperișele orașului și secătura urca mereu taxa de informare. Am văzut cîteva sute de inși care insistau, dînd plocoane, să fie luați și ei în pumni. S-au ales cu fălcile turtite, niciunul n-a urcat lîngă mine.

Eram, va să zică, o excepție. Și cînd am înțeles, m-am gîndit să șantajez, să cer cotă parte și cont în bancă. Trebuia să strecor ideea că vreo cîteva localități se bat și-mi fac oferte dintre cele mai avantajoase ca să mă aibă deasupra teritoriului lor. Fuga la primărie. Și nici-o privire în jos. Unul e Gipsi Rochiță. Am speriat, rotind umbrela, ciorile oprite pe statuile ridicate de municipiu într-o sută de ani și m-am dus să privesc odată de aproape ceasul din turn, pe cadranul căruia, la ore exacte, ies pitici călări, la douăsprezece ziua o mireasă, iar la miezul nopții o hîrcă de mort, cu orbitele unse cu fosfor, simbolizînd trecerea timpului în moarte. Peste umăr i-am strigat unui funcționar să-l chem în balcon pe primar și-am început să cotrobăiesc pe sub streașină, după porumbei. Întîrziam anume, ca să capăt prețul pe care mi-l rotunjisem singur. Dar de la un timp m-am săturat și mi-am aruncat ochii în piață. Totuși, mulțimile care mă urmează sînt cel mai bun argument. Stupoare. Trecătorii erau rași și niciunul nu mă privea și nu-mi făcea semne. Veți spune că orice minune ajunge să se banalizeze. Greșiți, domnilor. Devenisem un pericol public. Mi-a spus-o însuși primarul. Înapoi pe pămînt, Gipsi Rochiță, ajunge cît ți-ai făcut de cap. Regele nostru se pregătește să serbeze 30 de ani de domnie glorioasă și nu mai permitem să fii principalul punct de atracție. Jos !... Dar nu pot, domnule, știți prea bine. Vei putea. Urcați pe autobuze, douăzeci de funcționari m-au mînat cu prăjinile către marginea orașului. Un helicopter se rotea pe deasupra. A aruncat o scară de frînghie și doi inși ca niște urși s-au repezit și s-au cocoțat în spinarea mea. Eu am căzut în brînci, cu șalele rupte, la 6 m, virgulă, 30, ei, pe pămînt, și de-acolo, la 2 metri mai jos, unde nu suspină și nu cîrtește nimeni. Atunci au aruncat peste mine terci gros de piatră din cinci betoniere deodată. Nimic. Și s-au înfuriat. Să fie împușcat, a strigat un ofițer. Mort, o să cadă singur. Și dacă n-o să cadă, o să-l tîrîm cu cîngile spre munți, să-l îngropăm. Domnule, stați, dați-mi o ultimă șansă : ordonați să urce-n plopul din buza rîpelor polițistul care m-a aruncat în aer c-un pumn și să mă pocnească de data asta în moalele capului. Oameni cumsecade, mi-au acordat cinci minute, și cînd ăla m-a izbit a doua oară, m-am trezit între două mașini, care urlau din claxoane. Polițistul m-a purtat de ceafă pînă la cea mai apropiată secție și m-a zvîrlit într-un birou unde niște inspectori se distrau deșertînd sticle de bere. Uite-l pe Gipsi Rochiță, dorește un cal întreg... Nu urcați în aer, domnilor, nu se merită ! strigă Gipsi și, întorcînd spatele sălii își dădu o lovitură în fund cu piciorul drept și zbură printre pături în scenă.

— Bravo, Gipsi ! strigă Tommy Lup. Bravo !

Injectați de strigătul lui, patru gardieni, lîngă ușă, se porniră să tropăie zgomotos. Oswald se gîndi să aplaude, dar picioarele o luară înaintea mîinilor îngroșînd valul de praf de cărămidă. Iar alături, încet — lip, lip — cismele de mătase ale lui Odette, peste care luneca, ochi magic spre stingere, o rază din lanterna lui Alex.

(Fragment din romanul cu același titlu)

breviar

tin veșnic. Și de aici începe un abia perceptibil proces de convertire a materiei infernale la spiritul paradisiac, a mișcării oarbe, haotice la un echilibru cosmic și care, în structura cuvintelor, mai păstrează amintirea hybris-ului inițial.

În această viziune în care păcatul discursului, al vorbirii este mai greu decît cel adamic, prin aceea că discursul tinde să iasă din efemer și să echivaleze eternitatea demiurgului, este cu atît mai remarcabilă dispariția voluptății sardonice a autodistrugerii și încercarea melancolică a poetului de a-și împăca antinomiile : „Noapte și zi mă soarbe / steaua scufundată în apele pîngărite, / Doamne, ce amar e sîngele mărilor. // Algele plîng de dorul meu / răvășite de patimă și spaimă / și se tînguie peștii osteniți / în ocolul lacrimilor pămîntului. // Mă așteaptă acolo-n abis / palatele de mărgean și coral / și trece filfîitoare chemarea aceea / pe lîngă umbra mea înmormîntată în gloduri / dar lunecă ochii ca ultima împărtășanie / Mi-a mai rămas o țîțînă înfiptă în rugă // Șarpele îmi bea blînd spre apele grele / în curînd voi fi regele, marele rege" (Mă apropii) ; *sau în această elegie aproape eminesciană în care spiritul încordat își leapădă solzii telurici și rămîne să se contemple pe sine : „Copii lepădați la capăt de drum / ling porțile vitrege ale străinilor / și se încaieră aprig între ei / care de care să sugă laptele de lup. // Flăcări albastre, colindați apele mării / pescarii să creadă c-au primit semn de sus ; / rupe-se cumpăna-dreaptă a stelelor crude / trăgînd în abisuri soarta noastră avară, / și cadă păcatul de pe fruntea lui Iov. // scuturați-vă frunze dulce să-mbunați aerul / ape, curgeți în matcă mai domol — / șipot magic ce potolești hybrisul zeilor / iar voi femei îngropați-vă fața în rugăciune — / plîngînd după ochiul vostru cel neatins de păcate. // Soarbă lumina tot răul ce bîntuie-n oase, / surpe-se pînă în noaptea cea oarbă și castă / usucă-se ura urzită în sîngele fratelui nenăscut / și sară din zodia Crimei în cea a Fecioarei / insul ursit la incest și păcat... // Dar semn divin nu se-nfiripă-n aer, / din țărm de vis n-adie nici un vaier"* (Absență)

Uneori, aglomerarea de cuvinte brutale, șocante determină, prin respingerea forțelor de același semn, golirea de flux liric și deci exersarea în gol a unui program care, prin ceea ce nu ni se revelă ca program, ne dezvăluie un poet de pronunțată viziune expresionistă.

NICOLAE PRELIPCEANU

„Antu"

O viziune analitică asupra lumii se poate metamorfoza în ființa virtuală a poeziei cînd această analiză nu rămîne doar o metodă, un mijloc de receptare a nuanțelor, ci se constituie în scopul suprem al demersului liric, adică respectiva descompunere a ceea ce este compus se ridică la rangul de legislație universală și astfel putem avea expresia sintetică a unei morți vitale. Căci poezia nu poate fi decît sinteza în jurul unui principiu generator de iluzii că ne aflăm în mijlocul unei lumi care a ieșit din timp pentru a trăi în eternitate, chiar dacă această aspirație către veșnicie și absolut se realizează aproape totdeauna cu mijloacele concrete ale cotidianului relativ. Deci, în ipoteza că un poet este înclinat să se destăinuie pe sine într-o manieră analitică (și mulți dintre poeții moderni au recurs la așa zisa demitizare, desacralizare etc. prin analiză), el trebuie să meargă pînă la capăt, acolo unde, pe ruinele vechilor mituri, se nasc fumegînd altele noi, sacre sau diabolice, dar, fără îndoială, mituri ale absolutului.

Nicolae Prelipceanu este un poet demitizant, desacralizant etc. înaintînd pe drumul său arid cu rictusul amar al cotidianului și tehnica versurilor sale se adecvează acestui cotidian dur, prozaic, uneori suprarealist, fără nostalgia viitorului și fără regretul trecutului. Toate cuvintele au aceeași valoare, nuanțele sînt aproape absente, căci lumina cenușie a banalului cade la fel peste paginile Antu-ului, o ironie subtextuală uniformizîndu-le cu ostentație. Dar ironia discretă care însoțește aceste poezii și pe care o întîlnim adesea ca scut împotriva afectării nu este suficientă pentru a împinge cuvintele pînă la limita unei lumi noi : analiza, pentru a-și fi sieși nu numai mijloc, ci și scop suprem, deci sinteză în alt plan al existenței spirituale, are nevoie de sarcasm ; ironia nu ajunge decît pînă la jumătatea drumului, ea nici nu distruge nimic, nici nu construiește nimic, ci pune totul la îndoială. Desigur, încă și această îndoială este un semn de noblețe spirituală, dar de la Nicolae Prelipceanu, poet de reală vocație, așteptăm foarte mult.

Dan LAURENȚIU

concordia

proză de Fănuş Neagu

„O biblie în fiecare celulă şi deasupra fiecărei biblii un neghiob care nu mai are destul timp să se pocăiască". Cu această frază, zbătîndu-i-se obsesiv într-un colţ al memoriei — facultate total lipsită de apărare şi agresivă tocmai din cauza neputinţei — Odette pleca să *vadă lume*. Tommy Lup, director la închisoarea din peninsulă a condamnaţilor la moarte, bun prieten cu Oswald, soţul lui Odette, oferea, în seara aceea de sfîrşit de aprilie, cu cerul oxidat de ţipetele pescăruşilor, un spectacol de teatru. Invitaţia, compusă din şase rînduri însăilate la repezeală pe spatele unui bilet de liberă intrare în peninsulă, purta o menţiune sumbră : „oaspeţii beneficiază în pauză de bufet gratuit laolaltă cu actorii legaţi în lanţuri". Ideea venea de la Gipsi Rochiţă. Inserînd-o, un hohot ascuţit se spărsese între fălcile lui osoase. Dar rîsul lui Gipsi era singurul lucru pe care Tommy nu putea să-l sufere.

— Te dau dracului pe pederast împuţit ! urlase Tommy şi Gipsi tăcuse, laş, Tommy îl înfricoşa, uite, îi spusese Tommy în februarie, dezvelindu-şi fundul, am două vertebre în plus, coadă, cu mine n-ai fi putut să te joci nici acolo, afară. În noaptea cînd au pus la punct spectacolul, gîndit de Gipsi ca un reproş adresat mării de clădirea cu 27 de celule avînd deasupra intrării principale un colac de sîrmă, cu colţi de tablă, iar de Tommy ca un bobîrnac dat lui Oswald, considerat primul dramaturg al ţării. Gipsi a transmis în perete că Tommy Lup are un ochi în fiecare dinte. Umblă cu gura întredeschisă, ca să-i cuprindă pe deţinuţi cu douăzeci de ochi deodată. După un sfert de oră, Tommy Lup a anunţat pe aceeaşi cale că are douăzeci şi şapte de urechi îngropate în ziduri şi că sfătuieşte sincer întreaga lume să nu-l mai deranjeze cînd scrie. Scria o nuvelă, sau mai bine spus un basm ciudat, pentru Odette. Gipsi, cu anunţul lui tîmpit, îi sugerase o întoarcere a ideii. „Am ascunşi pe fundul ochilor mei o femeie goală cu doi bărbaţi. Unul din bărbaţi vrea s-o gîtuie, dar nu-i permit să atace. Îi ţin pe toţi trei bine şi de frică să nu se încaiere, nu deschid pleoapele prin somn, dorm legat la ochi — femeia eşti dumneata, Odette — şi desfac legătura numai dimineaţa, cînd intru în baie, cînd îmi înfund ochii în apă. Atunci, dacă vor să iasă, se îneacă. Pe femeie aş pescui-o, dar ea preferă să se scalde în albastrul ochilor mei, ea nu va sări în baie niciodată".

Odette, în maşina lui Tommy Lup, avîndu-l în stînga pe Oswald, recent întors dintr-o călătorie în America, şi neştiind nimic de iubirea pe care i-o purta Tommy, omora umbre. Pe-a lui Oswald, pe-a şoferului lui Oswald. Două luni, zi şi noapte, aproape fără întrerupere, făcuse dragoste cu şoferul lui Oswald, tip de atlet, viril şi pătimaş, care se mişca larg, ca un păstor în rîu, prin camerele înveliuite într-un întuneric fin, lasciv şi indecent, noapte lungă de orient în care ferestrele sînt nişte meningi verzi. Pas puternic, gură lacomă, şolduri înguste şi o bărbăţie de vier... Omora umbre şi palmele ei, cu aluniţe ca micşunelele, cu unghiile roase în carne, de unde nevoia furioasă pentru mănuşi îmblănite, pe frig, zăceau inerte într-ale lui Oswald. Iar maşina lui Tommy Lup, lungă şi confortabilă, luneca uşor pe o pînză de nisip. Sute, dacă nu mii de care de nisip, fuseseră răsturnate de-a lungul făgaşului pietros pentru a crea iluzia de înaintare spre plaje luminoase, senzaţie uşor de obţinut, fiindcă peninsula nu depăşea un kilometru în lăţime şi se subţia mereu. Vuietul mării, pronunţat melancolic lîngă oraş, se transformase aici într-o rostogolire surdă, dureroasă pentru simţuri. Vînt amar de primăvară şi un cer de remuşcări cleioase, toxic, la care îţi venea să te răsteşti, fiindcă sub el plutea gîndul morţii.

— Un chioşc cu flori, anunţă Oswald — şi adaugă diminutivul acela scos parcă dintr-o sticlă de alcool nemarcerat : Odettuţa.

Pleşuv, cu tîmplele rase, cu fruntea de hîrtie cafenie, cu nasul drept dar cărnos, Oswald zîmbea. Dinţi rari, cu vîrfurile înegrite, boabe de porumb vechi, cariate. Odette se aplecă brusc spre stînga, smucită de vorbele lui, cu intenţia de a-i sfîşia zîmbetul, plasă de păianjen în care căzuse, narcotizată, şi o şuviţă din coama neagră, cercul ei de noapte şi de refugiu pe care-l arunca peste ochi cînd nu mai suporta nimic — clipe speriate şi adînci, clipe de fugă, în care sufletul cheamă orbirea şi leşinul — se încurcă în acul de cravată al lui Oswald. (Acul era un bulb de aur, cap de şarpe cu ochii holbaţi, capul puiului de şarpe cînd iese din ou, pus pe două clame de sidef ca nişte elitre, fosile dintr-o rocă translucidă, chihlimbar sau matostat). Pierdu un smoc încîlcit dar şoferul lui Tommy Lup, parcă spre a-i anula crisparea feţei, micşoră viteza şi ea avu timp să vadă pe îndelete o gheretă plantată în pragul asfinţitului. De streaşina de lemn vopsit atîrnau căldări încărcate cu trandafiri, ramuri explodînd în galben şi roşu, rînduite între ghivece cu lauri şi un braţ de garoafe pictate cu sînge, răvăşit pe fereastra deschisă. Era o ceartă a florilor, totul cădea într-o neorînduială discret aranjată şi Odette se gîndi că ea, înapoia geamului luminat de asfinţitul larg, de o pustietate densă, curgînd înlănţuit cu păsări şi cu mîhnire în asfinţitul şi mai larg al mării, le apare celor din afară (dar afară nu era decît gîlceava florilor), ca un trandafir aranjat sub un clopot de cristal, mai decolorat dar şi de o frumuseţe infinit mai rafinată. Se retrase încet, şi-şi lipi buzele de-ale lui Oswald, ale ei umede şi proaspete, miez de pîine aburit, ale lui, uscate, dar înviorate puţin de apariţia în cîmpul mării a patru bărci fluture — şi şoferul lui Tommy Lup, despărţit de cei doi printr-un perete, jumătate din metal, jumătate din sticlă, acceleră viteza, şi nisipul se lipi de maşină ca două aripi tremurînde, acoperind cu totul aripile de smalţ ale îngerilor anemiaţi, aplicaţi doi cîte doi, pe cele patru uşi, de un Veronese bizantinizat.

Oswald depărtă capul — sărutul prelungit are sau îţi dă gust de lăturI, şi mai ţinea să păstreze în colţul ochiului visul celor patru bărci fluturate — dar, excitat, strecură mîna între pulpele soţiei. Către marmura tinereţii. Odette deslipi uşor picioarele, ameţită de seara care se apropia de pe mare ca o nebunie străină, el mişcă precipitat degetele lungi şi reci, la locul lor, pe postavul unei mese de tripou, înăbuşindu-şi greu pornirea răscolitoare de a rupe cu unghiile.

— Ce ţin eu în palmă ? întrebă Oswald, înecînd bărcile lîngă genunchii femeii.

Odette închise ochii. „Frumoasele lui întrebări stupide !"

— Un porumbel îndopat, repetă Oswald fraza mălăiaţă a cincisute de nopţi prin care lunecaseră împreună.

„Atîrnat de inelul somnului hipnotic", rîse imediat Oswald în sinea lui. Şi simţi cum i se scurge puterea, somn larvar îi împovără oasele. „Mă urăşte", ţipă gelozia lui, acidulată brutal de cuvintele lui Odette. Căci Odette zise :

— Dacă-mi aduc bine aminte, cred că ieri te-am înşelat. Nu trebuia să te joci cu focul, Oswald. M-ai adus lîngă mare şi-am devenit pirat.

— Semeni îndoiala ! Vrei să-ţi asiguri funeralii naţionale ?

— Ţine-mă bine-n frîu, Oswald, răspunse Odette. Marea îmi insuflă în permanenţă gînduri de răzvrătire.

— Ştiu, zise Oswald, am observat.

„Străin prin noapte", începu Odette să murmure numai pentru ea melodia aceea în care un suflet se despleteşte şi plînge, şi Oswald se văzu aruncat pe terasa cu magnolii din partea de miazăzi a oraşului pe care o închiriaseră, două luni, vara trecută. Sta sub un perete împodobit cu farfurii pictate cu albastru, un altar de faianţă ridicat în drumul furnicilor (ce fluiera la geamurile maşinii ? — nisipul sau colonii de furnici ?), dincolo de gardul de iasomie, un tip burtos îşi spăla cu o soluţie de salpetru barba pătată de sosuri şi de vin roşu şi Odette răsărea din mare, capul, umerii şi părul negru, alături de geamandura care rîgîia clătinată pe undele vagi şi fluide, pe urmă bustul bronzat, aplecat ostentativ pe spate şi pe urmă picioarele lungi (între care mîna lui acum murise sau numai agoniza) în trap cadenţat, ridicînd paraşute de stropi însoriţi peste genunchiul drept, atins în copilărie pînă la os de un ghimpe, grăbit să întîlnească mai repede odihna, peste genunchiul stîng, în care cartuşele de oxigen ardeau întregi, silindu-se să se păstreze în armonie nealterată cu dreptul, apoi gleznele în relaxare sportivă. În prundul saturat de sare şi scoici fărîmate, Odette îşi aplecă trunchiul spre pămînt — şi muşchii toţi îi fugiră spre coapsa aplecată — adună părul funie şi-l stoarse în palme. Frîntă în jumătate de arc, părea că ascultă glasul din dedesubt al apelor trecut în ea. Deodată un clopot de lemn, cu limbă de lemn, explodă dogit în aerul periat leneş de ierburi mărunte şi foşnitoare. Odette strigă ceva neînţeles, se răsuci — salt ca de pe trambulină — şi se scufundă în mare. Tipul burtos, cu barba groasă cît o buturugă, se repezi, gol, şi pătrunse în patru labe în apă. Cur, burtă şi barbă privea în mare prin gaura cheii. Sezu aşa cîteva clipe lungi, apoi se ridică, rizînd, şi se grămădi pe o cărare mărginită de butuci de vie. Rîsu-i clocotea în gîtlej şi barba-i fumega. Rîde pentru că *a văzut*, înţelese Oswald. Şi se cutremură. *„El a văzut totul"*. Şi în mirosul de busuioc încălzit care se revărsa peste altarul de faianţă, Oswald numi acel tot : regret, fugă şi trădare.

— Domnule !... Doamnă ! izbucni strigătul şoferului în grătarul de sub tălpile lor — şi maşina se azvîrli brusc din şosea spre un promontoriu îngust.

Smucitura îl aruncă pe Oswald cu fruntea în bara de nichel, lanţul de argint care încheia pelerina roşie a femeii sări din copci.

— Marea, ne duce în mare, clănţăni îngrozită, Odette, iar Oswald bătu cu pumnii în geam.

— Ce-i asta ?! răcni el. Ai înnebunit ?

— Atac armat, domnule. Priviţi. Evadare organizată.

Oswald, în genunchi cu haina de antilopă răsucită sul pe soldaţi, se tîrî la fereastră. Închisoarea condamnaţilor la moarte, clădire cu meterezele rupte şi douăsprezece hornuri în ruină, avînd înfăţişarea vicleană şi înşelătoare a unui depozit prăduit şi părăsit, se înălţa mucezăită, într-un lighean de piatră, înconjurată cu valuri de sîrmă ghimpată, la distanţă de două sute de metri, chiar în buza mării. Soseaua făcea acolo două bucle, ocolind un clont de stîncă vărtit. Un jeep de război, adăpostit în unghiul umed al stîncii, se scutura sub rafalele unei mitraliere minuite de doi inşi cu spinările dezgolite. Bucăţi de tencuială, ca nişte coji de cartofi, zburau de pe brîul de deasupra porţilor masive de fier, iar gloanţele trase dinăuntru, rar, metodic, ca la un concurs de tir, se spărgeau în blocul stîncos, ricoşînd în nuielele tufelor de alun. Înspăimîntată, fără grai, Odette îşi ascunse faţa în capişonul pelerinei, iar Oswald îi strigă şoferului lui Tommy Lup să întoarcă.

— Nu vă speriaţi, răspunse şoferul, liniştiţi, cu braţele în cruce deasupra volanului, nu ne pot atinge, maşina e blindată.

— Odette, se aplecă Oswald asupra soţiei, încercînd să-i ridice capişonul. Odettuţa, sîntem feriţi. Hai, descoperă ochii şi priveşte, nu poţi vedea aşa ceva în fiecare zi.

— Nu ! izbucni înăbuşit Odette. Nu vreau. Şi se înfundă cu capul în pernele moi, plîngînd şi zbătîndu-se. „Spasme isterice", constată Oswald, rece, şi, se repezi la geam, îmbătat dintr-odată de bărbăţie şi vigoare — acea pornire grotescă, pur masculină, care răscoleşte viscerele, sălbatic, cînd se varsă sînge, un eroism ridicol, intolerant, porcesc.

Arma automată, care bătuse fără întrerupere, tăcu.

— Atenţie, spuse şoferul, îşi strîng bagajele.

— Cine-i acoperă ? întrebă Oswald.

— Poftim ? făcu şoferul.

— Aa ! exclamă Oswald, pocnind cu pumnul închis în palma stîngă, şi hîrtia cafenie a obrajilor i se adună în boţuri, au şters-o pe dincolo...

Pe dincolo, însemna prin spatele închisorii. Jeepul ţîşnise de sub stînca văruită, vărsînd o dîră lungă de fum şi pierise, împroşcînd o ultimă rafală, după colţ. Cei dinăuntru, grupaţi cu toţii numai în partea din faţă a clădirii, unde se produsese atacul, nu lăsaseră nici un om pe flancuri — idioţii ! murmură Oswald — căci jeepul apăru pe plaja pustie, făcută parcă numai din fărîmituri de oase, departe, spre Nord, şi doar un foc tras întîmplător îi stingheri goana spre trupul continentului.

— Tommy al vostru e un capsoman, băiete, strigă Oswald la şofer. I-a scăpat din mînă prosteşte.

Şoferul, ocupat să readucă maşina în şosea, ezită să răspundă.

— Nu eşti de acord cu mine ? insistă Oswald.

— Dumneavoastră vă puteţi permite, domnule.

— Da, sigur, aprobă Oswald.

Şi reveni la Odette :

— Ajunge, draga mea. S-a terminat. Şterge-ţi ochii, uite, se deschide poarta.

În curtea interioară a închisorii, cu pavaj ciolănos, patru poliţişti, cu armele pentru onor. Bluze de doc transpirate, centuri lucioase, căşti căptuşite cu plută. În faţa celor patru, încremeniţi, Tommy Lup, în costum negru, cu cravata aşezată strîmb şi o carabină sub braţ, cu ţeava în jos. Făcu doi paşi şi deschise uşa pentru Odette, iar cînd se aplecă numai din grumaz, Odette îi văzu creştetul chel şi două bidinele de păr tocit deasupra urechilor.

— Îmi pare rău, v-aş fi ieşit în întîmpinare mai demult, dar am avut o mică încăierare.

Oswald, tîrşind picioarele amorţite, se repezi în el :

— Cum, cum ai putut să laşi descoperită singura lor cale de retragere ? !

— Vrei să ştii a ce miroase, Odette ? — o-ntrebă Tommy pe Odette, care, înălţînd gîtul subţire, adulmeca cu nările tremurătoare aerul răcoros dintre pereţii leproşi, fără ferestre. Îţi spun eu : parfum de migdale.

— Sau porţia de scorţişoară care-ţi ţine loc de creier.

Tommy Lup zîmbi, privind cismele de mătase încălţate de Odette. „Cel ce va pătrunde sub pelerina ei matlasată..."

— Poftiţi după mine, îi invită Tommy şi întinse carabina şoferului.

În holul strîmt, luminat de-un bec sub abajur de tinichea, Tommy Lup le servi ţigări şi, pentru că el nu fuma, apucă manetele biliardului mecanic, instalat între două bănci de lemn lucrate grosolan.

— Trebuie să dărîm cele două bile, Oswald. Trei bile-n joc, se cheamă ploaie, habar n-ai de povestea asta — şi se aplecă atît de mult peste aparat încît fruntea congestionată părea că se luptă, disperată, să întîlnească pălăria texană a cavalerului din tabloul de afişarea punctajului, dominat de unde subţiri de lumină roşie şi galbenă. Dedesubt clănţănea dispozitivul de calculat. Un lanţ, rotindu-se pe o roată cu multe pinioane rupte... Lovitură-n plin, Oswald, urmăreşte-i traiectoria...

Bila de plumb, aruncată cu vîrful aripei de sidef, urcă între ciupercile de la mijlocul biliardului, se zbătu între ele prelung făcînd să latre calculatorul... întîlnire cu ciuperca albă din margine... şi ploaie. Odette bătu mărunt din palme. Benzile zvîcniră toate, ghem de nervi răscoliţi, repercutînd loviturile. Tommy Lup, încordat, lupta să acumuleze puncte. Cifrele rulau peste capul texanului, vîrtej de fulgi, şi cînd înscriseră suma de 3000, se auzi un pocnet de membrană spartă şi Tommy urlă, gîfîit :

— I-am spart burta. Ah, fir-ar al naibii. Oswald, omule, n-a fost nimic adevărat. O înscenare. Mai precis, primele replici. Ţi-ai închipuit că o bandă poate intra aici să atace ! Pe unde să intre, Oswald ? Şi pe unde să iasă ? ! Piesa mea, Oswald, a început. Şi sînt fericit...

— Ei, nu, pe cuvîntul meu ! — zise Oswald şi împinse înainte, dispreţuitor, buza de jos.

— Tommy, începu Odette, jenată...

El o întrerupse...

— Odette, dacă te-ai supărat, dacă declari că totul a fost o glumă proastă, pun să fie scuturaţi în seara asta toţi prunii din peninsulă.

— Ai fi în stare ? întrebă ea, cucerită.

— Domnule director... chemă o voce îndatoritoare, şi toţi trei se întoarseră spre uşa masivă din fundul încăperii.

Un tînăr înalt, cu profil acvilin, de meridional, sta la un pas în dreapta pragului. Trupul lui, uşor îndoit în faţă, într-o atitudine respectuoasă sub care bănuiai spaima, dar şi reproşul, şi stînga înmănuşată, dusă în dreptul inimii, îi chema în sala de spectacol. Tînărul purta, parcă fără voia lui, prins de cot, un pumnal în teacă. Vîrful isprăvit în ciorchine de sticlă îl făcu pe Oswald să întindă mîna şi să pipăie.

— Ce vrea să demonstreze individul ? îl întrebă pe Tommy.

— Cine, Alex ? făcu directorul. Nimic, nu-i aşa, Alex ? — şi-i lăţi nasul cu arătătorul.

Trecînd pe lîngă Alex, Odette descoperi surprinsă, că Alex împrăştia acelaşi ciudat parfum de migdale pe care-l simţise încă din curte.

— Tommy, şopti ea, posezi un alambic clandestin ?

Alex deschise uşa şi,luminînd din spate cu lanterna, îi conduse la primul rînd de scaune. Sala era cufundată în întuneric, nu-i puteai distinge contururile. Cînd îi văzu aşezaţi, Alex se dădu doi paşi îndărăt, spre scena cu cortină confecţionată din pături, şi spuse :

— Doamnă şi domnilor, spectacolul îl vom interpreta cu toţii. Sus, pe scenă, actorii, jos, complexul de judecată şi juriul care va trebui să rostească verdictul. Piesa nu e scrisă. Toţi actorii sînt condamnaţi la moarte. Execuţia a fost ordonată. În două reprize. Condamnaţii vor trebui să ne dovedească, pe durata a trei acte, cine trebuie să intre primul eşalon şi cine mai cîştigă opt zile de viaţă.

— Dumnezeule ! îi scăpă lui Odette. Oswald ! Tommy ! — chemă ea, năucită, şi dădu să se scoale.

Tommy Lup, înhăţînd-o de mînă, o forţă să rămînă.

— Stai liniştită, Odette. Oricum, ei trebuie să moară. Oswald, tu ai înţeles asta, sper.

— Da, răspunse Oswald, scurt.

— În regulă, spuse Tommy, mulţumit. De altfel vei înţelege şi dumneata, Odette.

— Vreau să plec, scînci ea, fără convingere.

— Întîi să-l asculţi pe Gipsi Rochiţă. Se produce exclusiv pentru voi. Invitaţii ceilalţi — şase inşi — vor sosi la 8.30. Atunci dacă vei mai dori să pleci, maşina va fi la dispoziţia dumitale. Gipsi ! strigă. Cuţu !— cuţu, potaie. Tipul cel mai straşnic cînd e vorba să imite un cîine. Gipsi, vrei să fii croit ? Ah, atingeţi-l, puşlamaua !

În secunda imediat următoare, dintre culise se înălţă un chelălăit ascuţit— cîine ciomăgit care sare pe pereţi.

(continuare în pag. 7)

TONITZA CLOVN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Ballag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion